

Toerisme in de O.E.S.O.-landen

De toename van de toeristische uitgaven in het buitenland door inwoners van de Europese O.E.S.O.-landen was in de jaren 1951-1961 drie maal sneller dan die van hun totale particuliere consumptieve uitgaven: 252 pCt. - 84 pCt. (De E.E.G. boekte weer eens een groter getal: niet drie maar bijna vijf (4,6) maal zo snel). Tijdens de jaren 1951-1958 was de procentuele toeristische stijging evenwel nog „slechts” twee maal zo groot. Overigens beliep de O.E.S.O.-toename van de toeristische buitenlandse ontvangsten t.o.v. die van het bruto nationaal produkt in de jaren 1951-1961 eveneens een getal van drie.

De O.E.S.O.-publikatie ¹⁾, waaraan de meeste gegevens in dit artikeltje zijn ontleend, vermeldt voor een aantal landen tevens groeiverhoudingen t.o.v. het beschikbaar nominaal inkomen. In Nederland correleerde tijdens de jaren 1951-1961 een verdubbelde beschikbaar inkomen met een bijna vijfvoudige stijging van de toeristische bestedingen in het buitenland: 216 - 481 (1951 = 100). In Frankrijk, W.-Duitsland, Engeland en de Verenigde Staten waren de getalverhoudingen resp. 249-312; 252 - 2.346; 191 - 196 en 158 - 282. Opvallend hierbij was het, ditmaal toeristische, Duitse uitzwermen en de geringe Amerikaanse inkomensgroei (dat laatste ondanks de „all time records” in absolute en nominale getallen, waarvoor een minuscule groei trouwens al voldoende is).

Metereologisch lijkt het een „natuurlijke” zaak dat in de landen van het Europa der Zuidvruchten de grootste toeristische overschotten worden geoogst. Met een overschot van ruim \$ 700 mln. behield Italië de topositie. Dat gold ook voor het aantal toeristische gasten, gemeten in absolute getallen, doch niet voor het stijgingspercentage van 8,6 van het aantal hotelgasten, dat werd overtroffen in Zuidslavië (15 pCt.) en Oostenrijk (13 pCt.) Het Italiaanse stijgingspercentage van 7,8 bij de grensregistratie werd overvleugeld in o.m. Turkije (33,9), Griekenland (22,9) en Spanje (16,3).

Al deze landen bleven boven het gemiddelde stijgingspercentage in de O.E.S.O.-landen, dat — in hotelovernachtingen — 10 (1961 : 11) bedroeg. Weliswaar liep de ge-

middelde stijging van het intra-Europese toerisme wat terug (13 pCt. t.o.v. 16 in 1961), doch daartegenover stond een vrij sterke toename van Amerikaanse bezoekers, nl. met 13 pCt. (na een daling van 1 pCt. in 1961).

Grote toeristische overschotten (in \$ mln.) boekten — na Italië — Spanje (469), Oostenrijk (280), Zwitserland (235) en Frankrijk (204). Hoge stijgingspercentages hadden Spanje (49) en Oostenrijk (29); die voor Italië, Frankrijk en Zwitserland beliepen ca. 12 pCt. ²⁾. Landen met een kleiner overschot waren Ierland (74), Griekenland (54) Zuidslavië (31), Denemarken (20), Turkije (7) en Nederland (6). Vrijwel in evenwicht was de „toeristenbalans” in Noorwegen; een gering tekort hadden Engeland en Zweden.

In 1963 was er voor ons land eveneens een deficit, nl. van ca. f. 40 mln. (nog niet eens zó slecht voor deze, in metereologisch opzicht, „pays bah”). De twee landen met een aanzienlijk negatief saldo waren de Verenigde Staten (\$ 984 mln.) en W.-Duitsland (\$ 631 mln.). De Duitsers besteedden in de Europese O.E.S.O.-landen het grootste bedrag, nl. van ruim een miljard dollar; hetgeen bijna ge-

lijk was aan dat van de Amerikanen (\$ 615 mln.) en Engeland (\$ 504) tezamen.

Dat het met de toeristische zeevaart niet zo goed gaat bleek mede uit het transatlantisch vervoer. Tegenover een toename van het aantal vliegende passagiers in 1962 met 18 pCt. (speciale chartervluchten met 23 pCt.) stond slechts een toename van 4 pCt. van het aantal varende passagiers. Deze scheepvaart (814.000 passagiers) raakte daarmee nog verder achterop bij het luchtvervoer (ruim 2,5 mln.). Daartegenover steeg de bezettingsgraad van de varende capaciteit (van 64 tot 68) bij een stationair blijven van die in de luchtvaart (nieuwe grote „jets”).

Van de vele gegevens en analyses in de O.E.S.O.-publikatie wordt nog vermeld een nog meer tekort schieten van de hotelcapaciteit in het hoog seizoen en een toenemende urgentie van het spreidingvraagstuk.

M. H.

¹⁾ „Tourism in O.E.C.D. member countries”, Parijs 1963, 107 blz.

²⁾ Een exacte vergelijking der gegevens is niet mogelijk.

Landen	Aantal aangekomen toeristen in 1962 ¹⁾		Toeristische ontvangsten en uitgaven (x \$ 1 mln.) in 1962 ²⁾		
	Aantal in 1962 x 1.000	1962 in pCt. van 1961	Ontvangsten	Uitgaven	Saldo
<i>Grensregistratie</i>					
Italië	10.350	107,8	847	124	+ 723
Spanje	7.726	116,3	516	47	+ 469
Frankrijk	5.975	103,0	646,2	442,4	+ 203,8
Ver. Koninkrijk	1.955	107,2	543	599	- 56
<i>Hotelregistratie</i>					
Oostenrijk	5.620	113,0	354	74	+ 280
Zwitserland	5.597	104,3	380	145	+ 235
West-Duitsland	5.322	101,7	540	1.171	- 631
Nederland	1.557	102,0	180	174	+ 6

INHOUD

	Blz.		Blz.
Toerisme in de O.E.S.O.-landen.....	247	Consumptiebeperking door aantrekkelijk sparen, door C. P. A. Bakker.....	255
Vooruitzicht voor Europa (III), door E. G. Stijkel.	248	Ontwikkeling der in-gewikkelden, door R. Fentener van Vlissingen, psychiater.....	256
Grond behoort in Nederland niet schaars te zijn noch te duur, door Mr. J. A. Freseman Gratama.	251	Recente publikaties	258
Volksgezondheid en getallen, door A. N. J. Vriens.	253	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman..	261

Vooruitzicht voor Europa (III)

In een voorgaand artikel zijn we tot de conclusie gekomen dat de politieke conceptie die ten grondslag lag aan de bestaande Europese Gemeenschappen ook onder de huidige omstandigheden van betekenis is gebleven. De vraag moet evenwel worden gesteld of die conceptie nog te verwezenlijken is.

Het lijkt geen twijfel dat de opvattingen van President De Gaulle een duidelijk obstakel vormen op de weg naar de verwezenlijking daarvan. Het merkwaardige daarbij is, dat een deel van de opvattingen van de Franse President nog wel in die conceptie zou passen. Wanneer van zijn kant voortdurend betoogd wordt dat de Frans-Duitse vriendschap van vitaal belang is voor de ontwikkeling in Europa, dan is dat op zichzelf niet met die conceptie in strijd. Wanneer de Franse regering belangstelling toont voor een nadere politieke samenwerking tussen de landen die al in de Europese Gemeenschappen verbonden zijn dan kan worden gezegd dat dat op zichzelf in die conceptie past. Maar zodra er sprake is van de middelen waarmee en het kader waarin een nauwer Europees samengaan, ook buiten het economische terrein, verwezenlijkt zou moeten worden verandert het beeld volkomen.

Met zijn verwerping van de supra-nationale organen en zijn voorkeur voor intergouvernementele samenwerking heeft de generaal in de landen die in de Europese Gemeenschappen zijn partners zijn diegenen van zich vervreemd die van den beginne voorstanders van een nauwer Europees samengaan waren. En voor zover dat al niet toereikend was om voortgang in de door hem gewenste richting duurzaam te verhinderen heeft hij met zijn veto inzake de Britse toetreding tot de Gemeenschappen en zijn afstandnemen tot de Verenigde Staten het goede werk wel voltooid. Daarbij is het opvallend dat dit positie kiezen van geval tot geval een contrair effect heeft opgeleverd. Zijn „Europa der Vaderlanden” heeft de ontwikkeling van een samenwerking buiten het economische vlak een halt toegeroepen, het veto inzake de Britse toetreding heeft die toetreding wel kunnen uitstellen maar de drang om Engeland te zien toetreden is bij zijn partners groter dan ooit en het zich distantiëren van de Verenigde Staten heeft diegenen die hij als zijn belangrijkste partners beschouwt, de Duitsers, meer dan ooit erop bedacht gemaakt een goede verstandhouding met de regering van de Verenigde Staten te handhaven.

Het is merkwaardig, hoe een man die ten aanzien van de Afrikaanse problemen en van het Algerijnse vraagstuk in het bijzonder een zo verziende blik heeft gehad en die deze kwestie met zo grote politieke bekwaamheid tot een oplossing heeft gebracht, op het punt van Europa zo volledig heeft gefaald. Gefaald misschien niet eens zo zeer in zijn analyse, voor zover die ook hem tot de noodzaak bracht van een nauwer Europees samengaan ook buiten het economische terrein, als wel in zijn keuze van het politieke kader waarin en de middelen waarmee dat samengaan zou moeten worden verwezenlijkt. Wat die middelen betreft, men kan ze slechts als „vieux jeu” kwalificeren, in zoverre ze terugrijpen op een samengaan tussen soeverein blijvende regeringen en elk communautair karakter, ook op enige termijn beschouwd, ontberen. De verklaring hiervoor moet gezocht worden in de omstandigheid dat de generaal zich er onvoldoende rekenschap van heeft gegeven hoe de Europese Gemeenschappen eigenlijk functioneren

en hoe met de verscheidenheid in nationale geaardheid en structuur rekening wordt gehouden. Dit leert opnieuw dat ook de bekwaamsten falen moeten, wanneer hun bekwaamheid gepaard gaat met teveel *dédain* en een zeker gebrek aan menselijke belangstelling.

De vraag wordt wel gesteld of één man de Europese eenwording zou kunnen verhinderen. Het antwoord daarop moet luiden dat dit inderdaad mogelijk is zolang anderen dat toestaan. Het is duidelijk dat het politieke klimaat dat is ontstaan inderdaad tot gevolg heeft dat President De Gaulle de eenwording van Europa verhindert. Naar mijn mening was er tijdens het afgelopen jaar nog wel enige mogelijkheid geweest het ontstaan van deze situatie te voorkomen, zonder dat men zich daartoe op welk Gaullistisch denkbeeld dan ook had behoeven vast te leggen. Maar de vraag, of dit te verhinderen was geweest, is intussen van academische betekenis geworden, zeker nu de nieuw opgetreden Italiaanse regering krachtens haar aard en samenstelling onder de gegeven condities tot een gesprek over politieke samenwerking tussen de Zes niet bereid is. Al blijft ook onder de omstandigheden waaronder wij thans leven de politieke conceptie die aan de Europese verdragen ten grondslag lag haar waarde behouden en al blijft het noodzakelijk tot een nauwer samengaan, ook buiten het economische terrein, tussen een aantal Westeuropese landen te geraken, een noodzaak die van Franse zijde niet wordt ontkend, toch is krachtens de concepties en door het optreden van generaal De Gaulle en door de reacties die daarop zijn gevolgd de weg daartoe geblokkeerd.

Men kan zich thans slechts afvragen wat er van die politieke conceptie onder de huidige omstandigheden nog kan worden gered. Daartoe doen zich twee mogelijkheden voor. De eerste bestaat uit een versterking van de bestaande economische Gemeenschappen. De tweede, van geheel andere aard, is gelegen in de door de Verenigde Staten gesuggereerde zgn. „multilateral force” (M.L.F.). We zullen beide mogelijkheden aan een nader onderzoek onderwerpen.

Een niet onbelangrijke stap ter versterking van de bestaande Gemeenschappen is onlangs gedaan toen de Raden van de Europese Gemeenschappen de permanente vertegenwoordigers in Brussel opdracht gaven plannen uit te werken waardoor zou kunnen worden bereikt dat een samenvoeging der executieven vóór 1 januari 1965 en een samenvoeging der drie Gemeenschappen vóór 1 januari 1967 tot stand zou komen. Een dergelijke samenvoeging is in het verleden onder meer afgestuit op de overweging dat de dosering van de supra-nationale bevoegdheden in de drie Gemeenschappen niet dezelfde is. De Hoge Autoriteit is in dit opzicht bepaald rijkelijker bedeed dan de beide Europese Commissies. In tal van gevallen, waarin in de beide in Brussel gevestigde Gemeenschappen besluiten worden genomen door de Ministerraad op voorstel van de Commissie, heeft in de E.G.K.S. de Hoge Autoriteit alleen de bevoegdheid besluiten te nemen. Bovendien beschikt de Hoge Autoriteit door een heffing op de kolenen staalindustrie over eigen geldmiddelen, terwijl de budgetten van de Europese Commissies door de Ministerraad moeten worden gevoteerd. De politieke slijtage waaraan de E.G.K.S. onderhevig is geweest heeft deze verschillen intussen in betekenis doen afnemen.

Een samenvoeging der drie Gemeenschappen en hun organen zal stellig tot een vergroting van de efficiency aanleiding kunnen geven. Men bedenke slechts dat een belangrijk vraagstuk als het energiebeleid over de drie Gemeenschappen was verdeeld. Een samenvoeging zal ook stellig de goodwill van de Gemeenschap vergroten en dientengevolge meer mogelijkheden voor actie bieden.

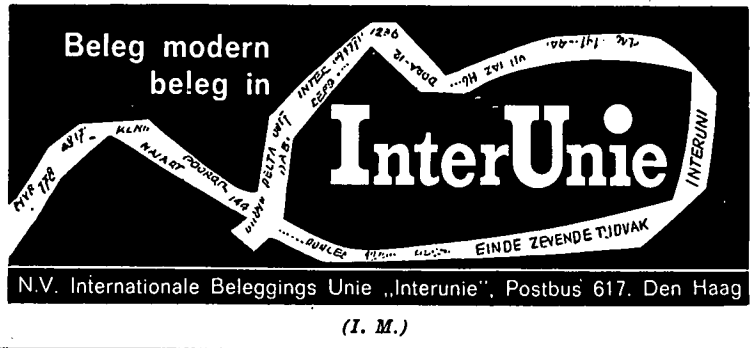
Er is dus reden om over het in Brussel genomen beginselbesluit verheugd te zijn. In hoeverre dit een politiek samengaan naderbij brengt, laat staan kan vervangen, is een andere kwestie.

Het is wellicht nuttig dit wat te verduidelijken. Op zichzelf is het handelen van de bestaande economische Gemeenschappen een politiek handelen. De samenvoeging van de drie Gemeenschappen zou een politieke daad zijn en de betere mogelijkheden die daardoor zouden ontstaan op het werkterrein dat de drie Gemeenschappen tot dusverre bestreken zouden een politieke winst opleveren naast een economische. Wanneer we echter hebben gesproken over de politieke conceptie die aan de drie Gemeenschappen ten grondslag lag en over de wenselijkheid tot een politiek samengaan in Europa te geraken dan bedoelen we daarmee een samengaan op breder terrein dan het economische, hoe belangrijk dat economische terrein op zichzelf ook zijn mag. Wanneer we de vraag opwerpen in hoeverre een samenvoeging der drie Gemeenschappen een politiek samengaan naderbij brengt of eventueel zou kunnen vervangen dan wordt daarmee niet ontkend dat de economische Gemeenschappen politiek van betekenis zouden zijn doch dan wordt beoogd na te gaan in hoeverre door deze samenvoeging een samengaan op breder dan economisch terrein gemakkelijker te verwezenlijken zou zijn geworden, dan wel dit samengaan op breder dan economisch terrein zou kunnen vervangen.

In feite komt dit neer op de vraag of de economische banden tussen de landen der Gemeenschap na een dergelijke samenvoeging van de bestaande Gemeenschappen zo hecht zouden zijn geworden, of de invloed van de organen van de Gemeenschap zo overheersend zou zijn, dat de landen op ander dan economisch terrein, bijv. op dat van het buitenlandse beleid, niet meer hun eigen weg zouden kunnen gaan.

Het lijkt mij onmiskenbaar dat de algemene politiek van de landen van de Gemeenschap door het enkele behoren tot één grote door samenvoeging der drie bestaande Gemeenschappen geconstitueerde Europese Economische Gemeenschap nog niet is bepaald. Met het bestaan van een dergelijke Gemeenschap is nog niet beslist of deze neutralistisch zal zijn dan wel Atlantisch. Evenmin is bepaald of die Gemeenschap bewapend zal zijn dan wel onbewapend, en indien ze bewapend zal zijn of ze over nucleaire wapens zal beschikken of niet. Daaruit volgt op zichzelf nog niet dat een Gemeenschap die tot economische samenwerking beperkt zou blijven niet tot een samengaan buiten het economische vlak zou kunnen leiden. Ook indien een politieke Gemeenschap tot stand zou zijn gekomen zouden deze mogelijkheden in hun onderlinge combinaties althans in beginsel voor die politieke Gemeenschap open kunnen zijn gebleven.

Maar behalve dat hun *gezamenlijke* algemene politiek door het behoren tot een Europese Economische Gemeenschap (nieuwe stijl) op zichzelf niet zal zijn bepaald, zal voor de landen van die Gemeenschap door het enkele be-

horen daartoe evenmin hun *afzonderlijke* politieke optreden buiten het economische vlak zijn bepaald. Het enkele behoren tot die Gemeenschap zou bijv. niet verhinderen dat terwijl bepaalde landen blijven deelnemen in een Atlantische militaire samenwerking andere, bijv. een herenigd Duitsland, neutralistisch en gedemilitariseerd zouden worden.

Op zichzelf is het gevolg van een nauw samengaan op economisch gebied dat allerlei belangen zich tegen een zodanige uiteenlopende ontwikkeling zouden gaan verzetten. Doch wanneer daarbij politieke druk van buitenaf en politieke sentimenten van binnenuit in het geding komen kunnen economische argumenten of belangen zo'n ontwikkeling niet tegenhouden. En het is nog veel meer illusoir te denken dat een Europese Economische Commissie daar iets aan zou kunnen toe of af doen. Zelfs in een land als de Verenigde Staten met een lange federale traditie zien we hoe moeilijk het voor de verantwoordelijke federale autoriteiten is zich in bepaalde kwesties te doen gelden. Een economische Commissie, waarvan de leden door de regeringen worden benoemd, kan in een dergelijke situatie weinig uitrusten. De positie van die Commissie zou sterker worden wanneer ze de investituur zou verkrijgen van een rechtstreeks gekozen Europese Assemblée. Maar zo lang de taak en de bevoegdheden van een dergelijke Assemblée in wezen beperkt zouden blijven tot het economische terrein blijft de invloed op gevallen als waarom het hier gaat gering.

Dat wil niet zeggen dat daarom de samenvoeging der Gemeenschappen maar achterwege zou moeten blijven. Die samenvoeging is op zichzelf wenselijk en kan in zekere zin een samengaan op breder terrein vergemakkelijken. Maar een garantie voor een dergelijke ontwikkeling biedt die samenvoeging niet. De politieke conceptie die aan de Europese verdragen ten grondslag lag kan door economische samenwerking wel bevorderd maar niet bezegeld worden. Daarvoor is samengaan op algemeen politiek en militair terrein noodzakelijk.

Wanneer een gesprek tussen regeringen over een politiek samengaan op dit moment niet tot de mogelijkheden behoort en wanneer de samenvoeging der economische Gemeenschappen wel de verbondenheid van de landen die daar deel van uitmaken bevordert maar hun blijvend samengaan op zichzelf niet garandeert, resteert ons nog na te gaan of op militair gebied wellicht mogelijkheden bestaan om in Europa tot een hechter samenbundeling te geraken.

Ook op militair terrein ligt de situatie niet eenvoudig. De zeggenschap over de inzet van het belangrijkste wapen waarover het Westelijke kamp kan beschikken, de Amerikaanse kernstrijdmacht, is voorbehouden aan de President

van de Verenigde Staten. Weliswaar kunnen de N.A.V.O.-strijdkrachten slechts met eenparigheid van stemmen worden ingezet, doch de Verenigde Staten kunnen buiten de N.A.V.O. om van hun kernwapens gebruik maken. Frankrijk is doende zich, in navolging van Groot-Brittannië, een eigen kernstrijdmacht te verschaffen die niet in N.A.V.O.-verband zal worden geïntegreerd.

Geconfronteerd met de opbouw van een kernstrijdmacht die niet noodzakelijkerwijs gebruikt zal worden voor het nastreven van gezamenlijke Europees-Amerikaanse doelen heeft de regering van de Verenigde Staten, niet zonder aarzeling en wijzigingen van standpunt, de suggestie gedaan een zgn. „multilateral force” (M.L.F.) in het leven te roepen. Deze M.L.F. zou volgens de Amerikaanse suggestie kunnen bestaan uit vijftienvintig oppervlakteschepen, ieder bewapend met acht Polaris-raketten. De schepen zouden een bemanning krijgen die uit meerdere nationaliteiten zou zijn samengesteld. De vloot zou opereren op basis van het unanimitéitsbeginsel; elk van de deelnemende landen zou het recht van veto verkrijgen inzake het afvuren der raketten. Een apart N.A.V.O.-commando zou worden gecreëerd, waarvan de commandant verantwoordelijk zou zijn aan de Supreme Allied Commander for Europe (SACEUR). De Verenigde Staten zouden de Polaris-raketten met hun kernlading ter beschikking stellen, alsmede het zeer gecompliceerde afvuurmechanisme. Deze Amerikaanse suggestie wordt momenteel door een aantal landen, waaronder Nederland, gezamenlijk onderzocht, zonder dat overigens daarmee al een beginselbesluit tot het deelnemen in een dergelijke M.L.F. zou zijn genomen.

Ondanks velerlei bezwaren die tegen de M.L.F. zijn geopperd — de oppervlakteschepen zouden te kwetsbaar zijn, de hoge kosten aan het project verbonden zouden niet in verhouding staan tot de militaire waarde ervan, de volkenrechtelijke positie van de schepen zou onduidelijk zijn, een bemanning bestaande uit meerdere nationaliteiten zou tot eindeloze moeilijkheden leiden etc. etc. — kan men toch stellen dat politiek gesproken zeer veel voor deze M.L.F. pleit.

Tenzij de ontwikkeling in West-Europa zou gaan in de richting van een gedemilitariseerd neutralisme, in welk geval noch het vraagstuk van zeggenschap aan Europese kant over kernwapens noch de verhouding tot de Verenigde Staten ten aanzien van de militaire samenwerking meer aan de orde zou zijn, is het op den duur ondenkbaar dat niet enige Europese zeggenschap over de inzet van kernwapens anders dan het uitoefenen van een vetorecht dat het ontketenen van een kernoorlog door eigen partners niet kan verhinderen, zou worden gecreëerd. In alle democratische landen wordt er zorg voor gedragen dat de verantwoordelijkheid voor de opbouw en de inzet van de strijdkrachten bij de politieke instanties blijft berusten, d.w.z. bij de regering die daarover voor het parlement verantwoording afdraagt.

Zolang een aantal Westeuropese landen niet over medezeggenschap in het gebruik van die wapens beschikt welke

voor de veiligheid van hun landen van vitaal belang zijn kan eigen democratische beïnvloeding en controle op datgene wat voor de veiligheid van de staat van overwegende betekenis is, niet worden uitgeoefend. Deze situatie is door de feiten zo gegroeid. Maar het ligt voor de hand dat getracht wordt daar verandering in te brengen, niet in die zin dat elk land nu maar een eigen kernstrijdmacht zou moeten gaan opbouwen maar wel in de zin van het scheppen van een gezamenlijke zeggenschap over de beschikbare kernstrijdmacht.

De beste oplossing zou ongetwijfeld zijn dat de beslissingen over het al of niet inzetten van de kernstrijdmacht waarover de N.A.V.O.-landen in totaal beschikken door een gezamenlijk orgaan zouden worden genomen. Een dergelijke Atlantische Gemeenschap waarbij vetorechten voor individuele landen zouden verdwijnen lijkt vooralsnog een verwijderd perspectief¹⁾. In afwezigheid daarvan biedt een „Atlantic Partnership” waarbij een verenigd Europa en de Verenigde Staten, ook op het gebied van de kernwapens, als gelijkgerechtigde partners samenwerken, de best denkbare oplossing.

Nu is het duidelijk dat de M.L.F. als zodanig dat „Atlantic Partnership” niet tot stand brengt. Maar het sluit een ontwikkeling in die richting niet uit. Integendeel, de regering der Verenigde Staten heeft zich, naar verluidt, bereid verklaard een „europeanisering” van de M.L.F. te aanvaarden, d.w.z. de zeggenschap over de inzet van de M.L.F. t.z.t. over te dragen aan een Europees orgaan. Wanneer een dergelijke ontwikkeling mogelijk zou worden zou ook de Franse kernstrijdmacht (en eventueel de Britse) aan dat orgaan ondergeschikt kunnen worden gemaakt. Wanneer een Europese Assemblée controle zou gaan uitoefenen zowel op het gebied van de economische integratie als over de hier bedoelde militaire kwesties zou een zeer bevredigende ontwikkeling zijn verkregen.

Dat is alles toekomstmuziek die op dit moment, zoals we zagen, niet kan worden uitgevoerd. Maar de M.L.F. zou in dit opzicht geen mogelijkheden afsluiten en heeft intussen de verdienste een aantal landen opnieuw hechter in Westelijke verband samen te binden²⁾. Zolang een nauwer samengaan op breder dan economisch terrein in West-Europa niet mogelijk is, is het van belang dat de economische samenwerking wordt verstevigd en dat elke gelegenheid om de deelnemende landen hechter aan elkaar en aan het Westen te binden wordt aangegrepen. Men moet dan ook hopen dat de studie over de M.L.F. tot een positief resultaat zal voeren.

(slot volgt).

's-Gravenhage.

E. G. STIJKEL.

¹⁾ In een slotartikel wordt hierop teruggekomen.

²⁾ Die verdienste zou in belangrijke mate verloren gaan wanneer tegemoet zou worden gekomen aan de blijkbaar van de zijde van de Britse Labourparty geuite wens, dat de schepen niet een bemanning bestaande uit meerdere nationaliteiten zouden verkrijgen, doch dat de schepen waaruit deze vloot zou bestaan land voor land zouden worden uitgerust. Het is duidelijk dat daarmede — met name ook ten aanzien van Duitsland — een van de belangrijkste pluspunten van de M.L.F. verloren zou gaan.

(I. M.)

N.V. SLAVENBURG'S BANK

**spaarrekeningen * spaardeposito's
bankboekjes**

De huidige prijsontwikkeling bij de landbouwgronden is bepaald niet verontrustend. Een te lang vasthouden van marginale landerijen in de agrarische sector zal echter zeker een onevenredige en ongewenste prijsstijging bij de niet-landbouwgronden teweegbrengen. Overigens kan — vooral om overproductie en verdergaande subsidiëring tegen te gaan — zonder bezwaar per jaar aan 25.000 ha marginale landbouwgronden een betere bestemming worden gegeven. Zulks zal zonder twijfel de prijshausse in de niet-agrarische sector afremmen en tevens een sanerend effect hebben op de landbouw.

Grond behoeft in Nederland niet schaars te zijn noch te duur

Sinds tientallen jaren is het de gewoonte zich de bodemsituatie zò voor te stellen, dat er een steeds nijpender schaarste aan grond optreedt en dat die schaarste er mede en vooral de oorzaak van is dat de grondprijzen op onverantwoordelijke wijze stijgen. Maar is dat wel waar? Is er met name voor de landbouwgrond inderdaad een reële schaarste of wordt die kunstmatig bewerkstelligd en is zij daardoor dus gemakkelijk te redresseren? En treedt er mede als gevolg van deze kunstmatige schaarste een onverantwoordelijke prijsontwikkeling op, waarbij dan de prijzen van landbouwgronden momenteel in het centrum der belangstelling staan?

Eerst de kwestie van de vermeende schaarste aan grond in het algemeen. Nederland heeft met zijn 12 mln. inwoners — na de jongste amputatie van Elten en Tudderden — volgens de laatste opgave van het C.B.S. de beschikking over rond 3,35 mln. ha grond, waarvan momenteel 2,56 mln. ha tot het agrarisch areaal behoort. Feitelijk is de verhouding nòg ongunstiger voor het niet-agrarisch areaal. Het C.B.S. rekent namelijk voorshands *niet* tot het agrarisch areaal de 27.000 ha rietvelden uit Oost-Flevoland die voor de landbouw bestemd zijn. Tot de toekomstige landaanwinsten kunnen voorts gerekend worden de Zuid-Flevopolder, de Markerwaard, de Lauwerszee, die met de landaanwinsten uit Deltawerken en de inpolderingen van de kweldergronden een grootte hebben van ten minste 125.000 ha ¹⁾.

In de komende 15 jaren is dus nog een aanwas van rond 150.000 ha grond van de beste kwaliteit te verwachten, dat is dus ca. 10.000 ha per jaar. Reeds eerder ²⁾ werd aangevoerd, dat op deze wijze per jaar ongeveer 25.000 ha slechte grond kan en economisch gesproken moet worden prijsgegeven. Dit prijsgeven heeft namelijk velerlei gunstig effect. In de eerste plaats, dat de minst efficiënte landerijen

¹⁾ Zuid-Flevoland 43.000 ha, Markerwaard 60.000 ha, Lauwerszee 7.000 ha. Deltawerken en andere inpolderingen ten minste 15.000 ha. Bron: Zuiderzeewerken en Rijkswaterstaat.

²⁾ Zie: „Naar een meer reëel grondgebruik” in „E.-S.B.” van 3 april 1963: één ha nieuwe poldergrond van de beste kwaliteit staat in opbrengst gelijk aan 2 à 4 ha marginale grond.

plaats maken voor moderne bedrijven, welke méér opleveren en beter bestand zijn tegen de concurrentie. Voorts kunnen de prijsgegeven marginale gronden worden benut in het kader van woning- en fabrieksbouw, wegenbouw en toeristische recreatie. Aangezien die marginale gronden de meeste subsidie eisen, zal er bij vermindering ervan navent een minder klemmend beroep op de belastingbetaler worden gedaan. En ten slotte is er nog een zeer gunstig maar vaak vergeten aspect, nl. dat der stabilisatie van de grondprijzen.

Landbouwgronden.

Wat de agrarische gronden betreft is de pachtwaarde jarenlang gefixeerd geweest op of afgeleid van de prijzen in mei 1940. Ook de Wet Vervreemding Landbouwgronden drukte de prijzen zodanig, dat ontduiking ten slotte bijna even normaal werd gevonden als het uitbetalen van zwarte lonen ³⁾.

Om te beoordelen of de landbouwgronden inderdaad onmatig en onverantwoord in prijs zijn gestegen, moeten verschillende zaken in oenschou worden genomen. Ten eerste het algemeen prijspeil; ten tweede of en in hoeverre de landbouwgronden intussen zijn verbeterd; voorts in hoeverre subsidiemaatregelen een rol spelen; en ten slotte of en in hoeverre niet-agrarische „verwachtingsfactoren” aanwezig zijn. Wanneer zwarte prijzen een rol hebben gespeeld, kan men er de ogen niet voor sluiten dat deze, bij het wit worden, doorwerken. De invloed en de druk van de vroegere zwarte prijzen houden op hun beurt weer nauw verband met het algemeen prijspeil ⁴⁾.

Het economisch verantwoord prijspeil van de landbouwgrond is in feite niet zo'n ongrijpbare grootte dat deze op dit ogenblik niet objectief te benaderen zou zijn. Een dergelijke benadering kan geschieden aan de hand van indexcijfers en ziet er dan zo uit:

³⁾ Zie o.m.: „De landeigenaar” van januari 1964, over de waarde van verpachte hoeven en los land, alsmede de betreffende jurisprudentie.

Indexcijfers
(1939/40 = 100)

	1961/62
Prijzen landbouwgrond	
los grasland	150
los bouwland	164
bebouwd land	239
Pachtprijzen	
los grasland	162
los bouwland	171
bebouwd land	227
Tarwe	309
Stro	869
Rundvlees	448
Brandstoffen	320
Melk	268
Loon	632
Kosten van levensonderhoud	338

Bron: C.B.S.

Een volgende methode is om de huidige grondprijzen te vergelijken met de noodzakelijke investeringen van vroeger en nu.

Kostprijzen van poldergrond

	grootte (ha)	per ha (f.)	gereed (jaar)	indexcijfer
Wieringermeer	20.000	3.250	1930	100
Noordoostpolder	48.000	3.750	1941	115
Oost-Flevoland	56.000	7.500	1957	231
Zuid-Flevoland	43.000	8.800	1968	271
Markerwaard	60.000	10.000	1980?	308

Bron: Rijksbegrotingen Zuiderzeefonds.

Prijzen van de beste soortgelijke gronden per ha in Noordbrabant

	absoluut	indexcijfer
1939/40	f. 4.090	100
1960/61	f. 5.819	142

Bron: C.B.S.

Gemiddelde verkoopprijzen van landbouwland per ha

	Nederland	België	Duitsland
	(in gulden)		
Boerderijen 1953	2.780	9.800	
1961	4.050	11.795	
Bouwland 1953	2.410	8.110	ca. 4.000
1961	3.040	11.278	ca. 9.500
Grasland 1953	2.240	6.640	
1961	2.840	9.340	

Bronnen: voor Nederland: L.-E.I.; voor België: Benelux Statistisch kwartaalbericht, 1962 ^{3/4}; voor Duitsland gegevens omtrent Nieder Sachsen, volgens statistische cijfers beschikbaar gesteld door de Nederlandsch-Duitse Kamer van Koophandel.

Cultuurtechniek.

Bij een vergelijking van de landprijzen in 1939/40 en nu mag de omstandigheid niet worden verwaarloosd dat sinds de bevrijding vele hectaren grond cultuurtechnisch zijn verbeterd. Bedoelde verbeteringen hebben langs verschillende wegen plaatsgevonden, nl. door middel van cultuurtechnische werken, als zodanig aanvankelijk gesubsidieerd door het Ministerie van Sociale Zaken in het kader van werkverschaffing en door het Ministerie van Landbouw; voorts door cultuurtechnische werken in het kader der ruilverkavelingen, en ten slotte in eigen beheer door de eigenaren van de betreffende grond of door de pachters (zgn. boerenwerken) ⁵⁾. De hiermede gemoede bedragen kunnen

⁴⁾ Daaruit volgt dat aan de statistische cijfers vóór de opheffing van de prijsstop bepaald minder concrete waarde kan worden toegekend dan aan de cijfers er na!

⁵⁾ Zie jaarverslagen van de Cultuurtechnische Dienst, o.m. die over 1956, blz. 6 en over 1962, blz. 11.

worden berekend aan de hand van de betreffende posten op de rijksbegrotingen en in totaal worden gesteld op rond f. 2,5 mrd.

Op een oud areaal (dus zonder de nieuwe poldergronden) van rond 2 mln. ha bedragen de cultuurtechnische en aanverwante kosten dan gemiddeld f. 1.000 per ha. Alleen deze verbeteringen geven ten opzichte van 1939/40 (toen de gemiddelde waarde per ha rond f. 2.000 bedroeg) reeds een indexstijging van 50 punten.

Conclusies.

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat sinds 1939/40 de prijzen hier te lande in het algemeen 3 à 4 maal zo hoog zijn geworden, behalve de grondprijzen. Er zijn feitelijk geen redelijke argumenten aan te voeren waarom de grondprijzen niet in dezelfde mate zouden mogen of kunnen stijgen. Daarentegen zijn er argumenten genoeg die pleiten voor de redelijkheid, de logica en de economische noodzaak, de grondprijzen in dezelfde mate — maar ook niet méér — aan te passen aan de Nederlandse economie gelijk vrijwel alle andere economische goederen. Bedoelde argumenten om de grondprijzen op een hoger niveau toe te laten, zijn voorts:

- In 1939/40 had de kostprijs der Wieringermeerpolders aansluiting aan de prijzen van soortgelijke gronden elders in den lande; deze aansluiting, die op de duur economisch noodzakelijk is, blijkt thans nog lang niet bereikt.

- Er is een te grote discrepantie ontstaan tussen de grondprijzen ten onzent en in de buurlanden.

- In de huidige grondprijzen zijn de cultuurtechnische verbeteringen onvoldoende verdisconteerd. Indien zou blijken dat de kosten van deze cultuurtechnische werken om economische redenen niet in de grondprijzen zouden kunnen of mogen worden verdisconteerd, ligt het voor de hand dat men de betreffende werken moet stopzetten, temporiseren of althans beperken tot die gronden die dergelijke meerkosten wel kunnen dragen.

Ook al zouden de prijzen van landbouwgrond in Nederland na het wegvallen van de prijsstop over de gehele linie met ten minste 30 à 50 pCt. zijn aangetrokken, zoals uit de jongste C.B.S.-publicaties blijkt, dan nog zijn zij in het algemeen niet te hoog in vergelijking met andere Nederlandse prijzen, mede gezien de prijzen van nieuwe poldergrond en het Europees prijsniveau ⁶⁾.

Voor het afremmen van de opwaartse beweging der prijzen van niet-landbouwgronden (waaromtrent moeilijk gemiddelden zijn vast te stellen maar die de tendentie hebben veel méér te stijgen dan de prijzen van landbouwgrond) is het onttrekken van landbouwgrond aan zijn agrarisch gebruik een probaat middel. Wil een dergelijke operatie enig redelijk resultaat hebben dan dient per jaar ten minste 25.000 ha aan marginale grond uit de productie te worden genomen; en zulks gedurende 15 jaren. Daarbij bedenke men dat de reeds gewonnen en nog te winnen IJsselmeerpolders (gemiddeld 10.000 ha per jaar) een produktievermogen hebben dat gemiddeld drie maal zo hoog ligt als dat der marginale gronden; en dat het economisch uiteraard van belang is dat juist deze zeer vruchtbare nieuwe gronden in het agrarisch areaal terecht komen.

⁶⁾s-Gravenhage.

Mr. J. A. FRESEMAN GRATAMA.

⁶⁾ Met name blijken de prijzen van landbouwland in Nieder Sachsen van 1961 tot 1962 met 18 pCt. te zijn opgelopen.

In het kwantitatieve vlak van one gezondheidszorg zou men o.a. op het gebied der financiële uitgaven en dat van het voorkomen van ziekten tot meer en betere gegevens moeten en kunnen komen. In principe zijn alle gewenste gegevens wel „ergens” aanwezig maar een systematisch verzamelen en rangschikken, een duidelijke afbakening met een algemeen aanvaarde begripsomschrijving, en vooral ook continuïteit in de publikatie van dit soort gegevens, ontbreekt nog. De gezondheidszorg speelt een financieel niet te verwaarlozen rol in onze nationale economie, zodat alles wat tot een verbetering van de doelmatigheid op het gebied van de volksgezondheid kan bijdragen, ter hand dient te worden genomen. Voor statistici en economen ligt hier nog een enorm terrein braak! Men zal zich echter altijd moeten laten leiden door de prioriteit van het geestelijk en lichamelijk belang van het individu.

Volksgezondheid en getallen

De volgende tabel geeft ons hiertoe enig inzicht.

TABEL 1.

Consumptieve bestedingen van gezinshuishoudingen aan: persoonlijke en gezondheidszorg

1959 a)

Landen	In pCt. der totale consumptieve bestedingen	Landen	In pCt. der totale consumptieve bestedingen
Frankrijk	8,1	Veren. Koninkr.	2,2
België	6,3	Noorwegen	4,9
Luxemburg	5,7	Zweden	3,5
Nederland	5,9	Denemarken ...	.
Duitsland (B.R.) ..	.	Zwitserland ..	.
Italië	3,6	Oostenrijk	4,6
Finland	3,4	Portugal	.
Griekenland	.	Ver. Staten	7,4
U.S.S.R.	.	Canada	7,3

a) Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen, november 1961, blz. 34/35, tabel 18.

) Bovengenoemd Bureau had over deze landen geen gegevens beschikbaar

Op het terrein der medische wetenschappen heeft men gedurende de laatste honderd jaar een aanzienlijke vooruitgang kunnen waarnemen. Deze vooruitgang heeft mede geresulteerd in een opmerkelijke verbetering van de algemene gezondheidstoestand van de gehele Nederlandse bevolking. Men heeft betere levenskansen, is in het algemeen gezonder, en de vrees voor ziekten is door de schier onbegrensde therapeutische mogelijkheden goeddeels weggenomen.

Vooraf in de laatste decennia is de overheid zich intensief gaan bezighouden met de volksgezondheid en tracht deze voor zover mogelijk en wenselijk op een hoger peil te brengen. Zij kon hierbij voortbouwen op het werk wat reeds was, is en wordt gedaan door allen die — in de ruimste betekenis van het woord — de gezondheid van de mens trachten te bevorderen.

Het zal duidelijk zijn dat een dergelijk streven zijn financiële consequenties met zich brengt. En al kan men nauwelijks een doel noemen waarvoor financiële offers zó gemotiveerd zijn als juist de volksgezondheid, mag dit ons er toch niet van weerhouden het financiële aspect en de invloed welke deze zorg voor de volksgezondheid op onze economie heeft, eens nader trachten te analyseren.

Hiertoe is voor Nederland en enkele andere met Nederland vergelijkbare landen nagegaan welke bedragen aan volksgezondheid worden besteed en welk percentage van de consumptieve bestedingen der gezinshuishoudingen hiervoor wordt uitgetrokken.

Gaat men naar deze gegevens zoeken dan blijkt alras dat, hoewel over de kwalitatieve zijde van de gezondheidszorg vele gegevens bekend en gepubliceerd zijn (o.a. Excerpta - Medica), de kwantitatieve zijde een nog onontgonnen gebied is. Hiermede wil niet gezegd worden dat over dit onderwerp in totaal niets gepubliceerd of bekend is, verre van dat, maar een algemeen aanvaarde omschrijving der begrippen, een duidelijke afbakening, een systematische opzet en continuïteit in de publikaties ontbreekt nog steeds. Dit geldt zowel in het internationale als nationale vlak.

In deze staat komt een aantal verschillen naar voren waarvoor men tevergeefs naar een verklaring zal zoeken. Het cijfer van 2,2 pCt. voor het Verenigd Koninkrijk mag men beslist niet zó interpreteren dat de gezondheidszorg en de gezondheidstoestand maar de helft zijn van die van Oostenrijk of een derde van België. In het „Voorwoord” van bovengenoemde publikatie wordt vermeld: „Ten slotte moet er nog op gewezen worden, dat de hierna verzamelde gegevens internationaal niet steeds volledig vergelijkbaar zijn”. Als dit ergens op van toepassing is dan is het wel speciaal op dit gebied.

Van enkele landen, zoals bijv. Duitsland, Zwitserland en Denemarken, welke op het gebied van de gezondheidszorg beslist niet onderdoen voor Nederland, zijn zelfs geen gegevens beschikbaar. Op basis van dit soort gegevens zal men moeilijk kunnen komen tot een vergelijking van de gezondheidszorg en de gezondheidstoestand van Nederland met een van de overige in deze tabel genoemde landen. Hoewel in de meeste Westeuropese landen drie-kwart of

meer van de bevolking al dan niet verplicht valt onder een of andere vorm van een ziekenfondsregeling, zijn de verschillen per land vaak zo groot en ingewikkeld dat ook een redelijke vergelijking van dit zeer belangrijke aspect in de gezondheidszorg momenteel nog niet goed realiseerbaar is.

Om te illustreren om welke *geldsbedragen* het hier gaat wordt in tabel 2 een overzicht gegeven van de totale kosten welke in een aantal landen aan de gezondheidszorg worden besteed. Ik heb mij hierbij mede gebaseerd op een publikatie van het C.B.S. van september 1961, nl. „Kosten en financiering van de gezondheidszorg in Nederland 1958”.

In de toelichting wordt als gezondheidszorg aangegeven: „Alle maatregelen die er op gericht zijn de gezondheid, indien aanwezig, te bestendigen, indien afwezig te doen terugkeren en, indien teruggekeerd, deze terugkeer blijvend te doen zijn. Hiermede valt de gezondheidszorg uiteen in preventieve zorg, curatieve zorg en nazorg”. De moeilijkheden welke men heeft gehad bij de samenstelling van deze publikatie zijn niet gering geweest en duidelijk blijkt hieruit dat de *kwantitatieve* analyse van onze gezondheidszorg nog wel de nodige zorg behoeft!

Zonder de nevenkosten ¹⁾ beliepen de totale kosten van de gezondheidszorg in 1958 ca. f. 1,4 mrd. of 4,4 pCt. van het netto nationaal inkomen in 1958 tegen marktprijzen. Voor 1953 was dit percentage 3,6. Incl. deze nevenkosten komt men voor 1958 op ruim f. 1,9 mrd. of 6 pCt. van het netto nationaal inkomen. Dergelijke uitgaven vormen een niet te verwaarlozen factor in onze nationale economie.

Ook deze gegevens willen we trachten te vergelijken met het buitenland en wel met enkele landen die ook in tabel 1 vermeld werden.

TABEL 2. *Uitgaven voor gezondheidszorg*

Landen	Jaar	Bedragen in miljoenen gulden	Idem per hoofd van de bevolking in gulden
Nederland a)	1958	1.416	125
Engeland b)	1958/59	6.720	148
Zweden c)	1960	5.662	754
Ver. Staten d)	1957	54.223	301

Bronnen:

- a) „Kosten en financiering van de gezondheidszorg”, C.B.S., september 1961.
- b) Verslag National Health Service over 1958/59.
- c) The Statesman's Yearbook 1963.
- d) The Economist, nr. 6056 van 19-9-1959: „Who pays for medical care?” Private expenditure on health.

Opn.: Niet gecorrigeerd voor verschillen in koopkracht.

Ook in tabel 2 zijn er aanzienlijke onderlinge verschillen tussen bijv. de uitgaven per hoofd van de bevolking van Nederland, Engeland en de Verenigde Staten. In Engeland waar iedereen onder de N.H.S. valt, krijgt men alles vergoed. In Nederland valt ca. drie-kwart van de bevolking onder een ziekenfonds en krijgt men niet alles vergoed, terwijl het resterende deel zelf of via een particuliere verzekeringvorm de kosten moet dragen. In het Zweedse cijfer zijn tevens begrepen de uitgaven voor sociale voorzieningen en sociale bijstand.

Ook de jaren waarover de cijfers gepubliceerd zijn lopen nogal uiteen. In vergelijking met tabel 1 zijn van sommige landen zelfs geen cijfers bekend. Hiermede wil niet gezegd worden dat deze niet in een of andere vorm geregistreerd zijn, maar ze worden of niet gepubliceerd of zij worden bij andere uitgaven geboekt zodat niet meer te achterhalen valt welk gedeelte nu toegerekend zou dienen te worden aan gezondheidszorg.

Internationale vergelijking loopt ook via deze methode mank omdat een internationaal vergelijkbare en systema-

tische opzet en publikaties van dergelijke gegevens nog niet plaatsvindt. Een uitspraak als zou de gezondheidszorg in het ene land beter zijn dan in het andere lijkt mij voorschands, gebaseerd op kwantitatieve gegevens, niet mogelijk.

Tot nu toe is in hoofdzaak gesproken over de financiële zijde van de gezondheidszorg maar een niet minder belangrijk aspect hierbij is het *voorkomen van ziekten*. Wat is er *kwantitatief* gezien bekend in de diverse landen? Hoe verhouden zich bijv. de percentages der ziekten onderling, zijn er belangrijke regionale, nationale en internationale verschillen, zijn er voor sommige ziekten seizoens- of trendverschijnselen vast te stellen etc. etc.

Voor de ziektegroepen zelf bestaat een internationaal aanvaarde klassificatie. Onder auspiciën van de „World Health Organisation” — een der meest doeltreffende organen van de U.N.O. — zijn de ziekten ingedeeld in 18 hoofdgroepen en 1.000 subgroepen.

Nu zou een dergelijke internationaal aanvaarde en vergelijkbare indeling de mogelijkheid moeten bieden om zich een oordeel te vormen over de gezondheidstoestand in de diverse landen. Dit zou inderdaad mogelijk zijn ware het niet dat, met uitzondering der besmettelijke ziekten, deze gegevens alleen betrekking hebben op de *doodsoorzaken*. Dit soort gegevens voor de medische deskundigen zijn reeds van grote waarde; maar zij kunnen nimmer die betekenis krijgen welke de ziektecijfers van de nog in leven zijnde bevolking zouden hebben. Men krijgt in het eerste geval (de doodsoorzaken) wel een inzicht hoe de ziektepercentages liggen bij het oudere deel van de bevolking; bijv. in 1962 was ruim 70 pCt. van de overledenen in Nederland ouder dan 65 jaar. Deze uitkomsten kan men echter niet zonder meer toepassen op het overige deel van de bevolking.

Hoewel over het *voorkomen* van ziekten bij de bevolking nog vrij weinig bekend is, zijn deze gegevens wel beschikbaar. Via de door artsen, specialisten etc. vastgestelde diagnoses zou men een beeld kunnen krijgen hoe vaak in een bepaalde periode een zekere ziekte voorkomt, wat meer mogelijkheden zou bieden tot nationale en internationale vergelijking.

Het beroepsgeheim, noch het individuele belang van de betrokken patiënten kan gevaar lopen indien men deze gegevens zou wensen te *verzamelen*. Wel dient opgemerkt te worden, dat deze zaak niet zo eenvoudig ligt als bij bijv. consumentenartikelen. Koelkasten of T.V.-apparaten kan men vrij eenvoudig van elkaar onderscheiden. Nemen we echter wat de hierboven genoemde W.H.O.-hoofdgroepen en subgroepen betreft de groep *Bronchitis*, dan wordt deze onderverdeeld in acute, chronische en niet nader aangeduide bronchitis. De chronische bronchitis wordt weer onderverdeeld in o.a. bronchitis, tracheïtis en tracheo-bronchitis. Het zal zelfs de leek op dit gebied wel niet vreemd in de oren klinken indien we er rekening mee moeten houden dat hier grensgevallen en overlappingsen der begrippen kunnen ontstaan welke men bij een omschrijving van koelkasten of T.V.-apparaten niet tegenkomt.

Afgezien van alle bezwaren en moeilijkheden welke zich bij een kwantitatieve benadering der ziektegroepen kunnen voordoen is men reeds een eind gevorderd op dit gebied.

¹⁾ Nevenkosten omvatten voornamelijk uitkeringen ingevolge de Ongevallenwet, de Invaliditeitswet, de Ziektewet, gezinshulp en -verzorging etc.

Particuliere marktonderzoek-instituten zoals „National Disease and Therapeutic Index” in de Verenigde Staten; het „Institut für Medizinische Statistik” in West-Duitsland, verrichten al sinds enige jaren kwantitatieve onderzoekingen op het gebied van het vóórkomen van ziekten.

Deze activiteiten worden tot op heden nog in hoofdzaak verricht t.b.v. de farmaceutische industrie welke naast gegevens over de marktomvang voor farmaceutica, óók geïnteresseerd is en moet zijn in de omvang van het applicatiegebied. De research-uitgaven van deze industrie nemen nl. een dermate belangrijke positie in het geheel hunner activiteiten in, dat men — en niet alleen uit economische motieven — wel gedwongen is zich een oordeel te vormen omtrent het potentiële afzetgebied.

Ook in Nederland wordt op dit terrein reeds belangrijk

werk verricht. De gegevens over het vóórkomen van ziekten, welke van 26 Bedrijfsverenigingen en het Gemeenschappelijk Administratie Kantoor (G.A.K.) o.a. ter beschikking zijn voor de Sociale Verzekeringsraad te 's-Gravenhage, geeft dit laatste instituut ²⁾ de mogelijkheid voor een groot gedeelte van onze bevolking het vóórkomen van bepaalde ziekten te registreren, zij het slechts in een beperkte onderverdeling.

Wil men hiervan echter een intensiever en doelmatiger gebruik maken dan zal zowel kwaliteit als kwantiteit van de betrokken gegevens verbetering behoeven.

Amsterdam.

A. N. J. VRIENS.

²⁾ Ziekengeldverzekering, uitgave van de Sociale Verzekeringsraad.

Consumptiebeperking door aantrekkelijk sparen

Voor zover uit de berichten omtrent het sparen in de maand januari valt op te maken heeft de golf van loonsverhogingen niet bijgedragen tot een toeneming van de besparingen. Een van de oorzaken is ongetwijfeld de vrees voor verdere prijsstijging. Voor zover het gaat om vervroegde inkopen van a.s. echtparen en vervroegde vervanging van duurzame consumptiegoederen, zoals bijv. met name in de textielbranche te constateren is geweest, zal na verloop van tijd een daling van de consumptie verwacht mogen worden, waarna een herleving van de besparingen waarschijnlijk is.

Een belangrijke rem op het ontstaan van verdere besparingen, die met het oog op de prijsstabilisatiepolitiek zo zeer gewenst zijn, is gelegen in de fiscale sfeer. Van jaar tot jaar is een stijging te constateren van de gemiddelde saldi van spaarbankrekeningen, hetgeen praktisch betekent, dat er een aanzienlijke stijging is van de gevallen waarin de gekweekte rente het bedrag van f. 200 aan „andere inkomsten” genoemd in art. 54 van het Besluit op de Inkomstenbelasting te boven gaat. In beginsel leidt dit er toe dat steeds meer personen in de heffing van de inkomstenbelasting worden betrokken, voor wie anders de loonbelasting een eindheffing betekende.

De overschrijding van deze grens betekent voor de betrokkenen een belangrijk nadeel, omdat zij zodra zij in de heffing van de inkomstenbelasting worden betrokken het voordeel kwijtraken dat in het bijzondere tarief van de loonbelasting is gelegen. Niet zelden worden daardoor neveninkomsten aan rente zo zwaar belast dat daarvan weinig of niets overschiet. Hoewel het theoretisch niet juist is het verschil tussen de totaal te betalen belasting en de ingehouden loonbelasting toe te rekenen aan de „andere inkomsten” wordt dit in de praktijk wel zo aangevoeld, omdat dit de feitelijke ervaring is.

Dat de verschillen belangrijk kunnen zijn, ziet men o.m. bij een vergelijking van de marginale heffingspercentages van de inkomstenbelasting bij een inkomen tegen de aanslaggrens en de percentages van het bijzondere tarief van de loonbelasting:

belastinggroep	marginiaal percentage ink.bel.	percentage loonbelasting bijzonder tarief
ongetrouwd	33	16
getrouwd	25	12
idem- 1 kind	23	8
2 kinderen	22	4
3 „	21	2
4 „	19	0
5 „	17	0
6 „	15	0
7 „	13	0
8 „	10	0

De absolute verschillen zijn uiteraard het grootst in de gevallen, waarin op een belangrijk deel van het looninkomen het bijzondere tarief wordt toegepast. De cumulatie van vakantie-uitkeringen, gratificaties en overwerkgeden maakt dat verschillen in belastingdruk ontstaan welke eigenlijk ontoelaatbaar moeten worden geacht. Wanneer iemand aan regelmatig loon in 1964 — na aftrek van f. 100 kosten van verwerving — f. 9.600 geniet, is hij aan belasting verschuldigd in groep III met 2 kinderen ..... f. 922

Zou hiervan f. 1.200 vallen onder het bijzondere tarief dan bedraagt de belasting:

over deze f. 1.200 4 pCt. of ..... f. 48

over de resterende f. 8.400 ..... f. 679

totaal f. 727

minder verschuldigd door bijzonder tarief ..... f. 195

(hetgeen overeenstemt met de lagere belasting bij een inkomen dat f. 960 lager ligt).

Zou deze persoon nog f. 240 aan rente-inkomsten hebben dan wordt zijn inkomen f. 9.840 waarover aan belasting is verschuldigd ..... f. 974

aan loonbelasting is ingehouden ..... f. 727

zodat de (aanvullende) aanslag inkomstenbelasting wordt ..... f. 247

hetgeen meer is dan de rente-inkomsten. (Wij zien hierbij met opzet even af van de invloed van de premieheffing voor de A.O.W. enz., aangezien dit voor het verschijnsel zelf niet van belang is).

Het gesignaleerde verschijnsel heeft eerder geleid tot een tegemoetkoming aan de werkende gehuwde vrouw. Ten aanzien van het overwerkgeld wordt mede om dezelfde reden op fiscale tegemoetkoming aangedrongen. Vooral degenen die een loon genieten dat in de buurt van de inkomensgrens voor de inkomstenbelasting ligt, weigeren overwerk te verrichten omdat het netto resultaat voor hen dikwijls zeer gering is, indien zij uitsluitend ten gevolge van het overwerk in de aanslagregeling worden betrokken.

Het voorstel om door een gestaffeld bijzonder tarief voor de loonbelasting het bezwaar enigszins op te heffen, is echter niet voldoende. Ook de bezitsvorming wordt door de huidige fiscale wetgeving bedreigd, voor zover het bezit leidt tot heffing van inkomstenbelasting die anders achterwege zou zijn gebleven. Men kan zich daarom terecht afvragen of er geen aanleiding is de ernstige praktische bezwaren van fiscale aard wég te nemen door een tegemoetkoming aan kleine spaarders.

Een dergelijke tegemoetkoming is ook om andere redenen gewenst. In een tijd waarin een geleidelijke geldontwaarding als prijs voor volledige werkgelegenheid aanvaardbaar wordt geacht, leidt deze geldontwaarding ertoe dat de kleine spaarders steeds armer worden en de grote spaarders, voor wie belegging in zakelijke waarden mogelijk is, steeds rijker worden. Zeker ten aanzien van de kleine spaarders voor wie de rente van spaargelden in de heffing van inkomstenbelasting wordt betrokken, geldt dat in de naoorlogse jaren de rente verminderd met de inkomstenbelasting daarover en verminderd met de waardedaling

van hun spaargeld in feite geen of zelfs een negatief rendement van het spaargeld betekende.

Door een eenvoudige maatregel zouden de ernstigste bezwaren kunnen worden weggenomen. Daarvoor behoeft alleen aan art. 31 van het Besluit op de Inkomstenbelasting een nieuw lid te worden toegevoegd, dat ongeveer als volgt zou kunnen luiden:

„6. Tot de inkomsten bedoeld in het eerste lid worden niet gerekend interessen van spaarrekeningen tot een bedrag van f. 120: Onder spaarrekeningen worden verstaan de rekeningen bij instellingen welke het sparen bevorderen”.

Het budgettaire offer kan m.i. geen bezwaar zijn. Beperking daarvan zou nog mogelijk zijn door het bedrag van f. 200 aan andere inkomsten, genoemd in art. 54 van het besluit, waarvoor in het nieuwe ontwerp van wet f. 300 is genoemd (art. 52, lid 1) te vervangen door f. 240. Het levert geen praktische moeilijkheden op een dergelijke tegemoetkoming nog per 1 januari 1964 te laten ingaan.

Nu met het oog op de prijsontwikkeling een beperking van de consumptie door verhoging van de besparingen ten eerste gewenst is, lijkt het mij, mede tegen de achtergrond van het streven naar bezitsvorming, een nuttige maatregel. Deze maatregel past ook goed in het streven naar matiging van de te hoog opgelopen progressie. Juist nu de matiging van de progressie om conjuncturele redenen nog wat wordt uitgesteld, waarbij in feite de Minister van Financiën spaart in de plaats van de belastingplichtigen, is een kleine premie voor degenen die vrijwillig door besparingen hun consumptie beperken zeker op haar plaats.

Utrecht.

C. P. A. BAKKER.

Ont-wikkeling der in-gewikkelden

Wanneer wij de kloof zien die gaapt tussen de westerse culturen enerzijds en de zogeheten onderontwikkelde of achtergebleven gebieden anderzijds, dan is het ons allen duidelijk dat de overbrugging van die kloof levensnoodzaak is. Het opvallende daarbij is echter dat wij de eigen situatie niet alleen als uitgangspunt nemen, maar zelfs verabsoluteren. Zij zullen moeten worden zoals wij, aler zij zullen weten. . . . ja wat eigenlijk? Al hetgeen zij kunnen claimen tot zij er ziek van worden, net zoals wij? Mogen onderstaande gedachten een bijdrage vormen tot de benadering van dit zeer urgente probleem.

De vanzelfsprekendheid, waarmee de westerse mens de wankel basis der technische suprematie als uitgangspunt neemt voor zijn denken en handelen, vormt een bedreiging voor een werkelijke oplossing van het probleem. De welvaart is een levensgrote bedreiging; alles wat geluk schijnt uit te maken moet zijn ware aard onthullen, zijn schijn-karakter openbaren. Juist het verworden van mogelijkheden tot feitelijkheden, van kansen tot wetten is basis voor een onbeschrijflijke bedreiging der menselijke ont-plooiing. De botte vanzelfsprekendheden die zijn ontstaan vormen levensobstakel par excellence, omdat juist het besef van het essentiële als geschenk; het volstrekt onverwachte en onverdiende, dan geweken is, zodat een leven-loze toestand overblijft die voor leven zoekt door te gaan. Want het is bepaaldelijk niet zo dat het geluk zijn intrek genomen heeft in het westen, zodat de westerse mens, over-

stromend van geluk, dit van ganser harte uitdraagt naar de dorre plekken der aarde, opdat het geluk in de kortst mogelijke tijd wereldomspannend worde. Wát er ook in het westen zetelt, beslist niet het geluk, eerder de onvrede, het onophoudelijk méér-willen dat dan ontstaat wanneer men *het eigenlijke* niet heeft gevonden!

Wanneer een mens of een groep mensen gericht is op en vervuld is van de materiële bestaansbasis en van de daarmee onafscheidelijk verbonden consumptiesfeer, dan betekent dit onherroepelijk teloor gaan van de bewuste betrokkenheid op de waarden die het leven zinvol maken. Niets koopbaars of aanwijsbaars kan het leven dát perspectief schenken waardoor het zinvol wordt. Want, als de angst ons om het hart slaat, is er geen auto die ons ervan verlossen kan, geen vakantiereis, geen emolument, geen promotie, alhoewel wij onszelf daarin menigmaal bedriegen. Wij denken aan veranderde, verbeterde omstandigheden, maar het gaat om onze verhouding tot het leven zelf.

Niets dan innerlijke onzekerheid, gevoelens van bedreigd-zijn, wantrouwen tegenover het bestaan kunnen ons nopen te vluchten in de bezitsaccumulatie welke onvermijdelijk een pré-occupatie met het niet-essentiële betekent. Deze gevoelens van onzekerheid lossen zo-doende niet op, en als drukkende schuld komt erbij de zware last van de overvloed, beschamend beleven tegenover de havenots dezer aarde. Geen medicamenten, geen brood, geen-

deskundigen zullen hier kunnen brengen wat voor elk mens centraal staat: vrede des harten. Dat betekent niet dat wij dus niets zouden moeten doen, maar het gaat om de *basis* van waaruit wij handelen.

Ten aanzien van het vluchtelingenprobleem werd dit reeds eerder uiteengezet ¹⁾. Het gaat niet om de argumentatie — aan woorden geen gebrek — maar om de *werkelijke* verhoudingen. En is niet het voortdurend naar voren brengen van onze realiteitszin juist indice van een slecht geweten? Waarom beweren wij voortdurend dat wij exact, volstrekt wetenschappelijk, nuchter en volkomen realistisch ingesteld zijn? Waar realisme betekent het hardnekkig negeren van het hart van de mens en het verloochenen van zijn afkomst, daar moet men het on-menselijk noemen dit arrogant etiket te dragen. Toch dient men zich af te vragen hoeveel van onze wetenschap en van onze handel en wandel zodanige levensbenadering als stilzwijgend uitgangspunt heeft.

Al datgene wat de buitenstaander ogenblikkelijk ziet is voor onszelf gemeenlijk bijzonder moeilijk te herkennen. Spijtig is het wel dat er zo weinig onbevangen buitenstaanders zijn. Onze samenleving kent deze lieden bijna uitsluitend als functionarissen van psychologie of godsdiensten, waarbij echter — bij nader toezien — de onbevangenheid veelal slechts gesuggereerd blijkt te worden door andere bevangenheid dan de onze. Onder het mom van tolerantie en openheid wordt ons veel gepresenteerd dat onbevangen schijnt, doch in feite de belichaming is van „a new key tot success”. Beslist verrassend is het boek van de Amerikaanse hoogleraar Daniel J. Boorstin: „The Image” ²⁾. Hij spreekt tot zijn landgenoten. Groot is de verleiding schijnheilig te doen of dit alles ons geen zier aangaat, maar dit manipuleren met „beelden” is niet alleen voor ons allen gebruikelijk, maar lijkt bovendien voor velen de weg te zijn die naar een uitzonderlijke toekomst zal voeren. Boorstin ziet hoe wij het leven zelf trachten te vervangen door requisieten en dientengevolge steeds meer requisieten nodig hebben. Hij doorschouwt hoe wij meer en meer tot toneelknechts worden die imponerende shows opbouwen waardoor de kas kan rinkelen, terwijl het hart verdort en de ziel tot voer voor psychologen verwordt. Boorstin schrijft indringend, levendig, gedocumenteerd, en het is verbazingwekkend dat slechts weinigen dit boek hebben gelezen.

Als wij willen verstaan, als wij werkelijk bereid zijn onze bevooroordeeldheid in te zien, kan een hoofdstuk van Sierksma's boek over de televisie ³⁾, met name dat over de Tibetaanse viend, ook bijzonder verhelderend werken. Maar heel vaak betrappen wij onszelf bij nauwlettend toezien op een kwalijke truc. Wij pretenderen open te zijn, maar zeggen dat alleen om ons te vrijwaren voor de noodzaak ons werkelijk met het andere, het vreemde, het ongewenste in te laten. Niemand vindt het prettig te ontdekken dat hij door zijn optiek de werkelijkheid vertekent. Toch zitten wij — onze persoonlijke vertekening nog buiten beschouwing gelaten — met een dergelijke collectieve lenstroebeling!

Wij zijn gericht op de harde feiten; dat verwarren wij met realisme. Maar zo wij een science fiction-verhaal

lazen, waarin een „realistische” bollenkweker beschreven werd na een catastrofe die hij vermocht te overleven dankzij zijn schuilkelder, dan zouden wij het triest vinden te lezen hoe alle bollen die qua vorm intact waren gebleven en de suggestie gaven van „nog geheel de oude te zijn”, hoe al deze bollen hun onzichtbare maar doorslaggevende kiemkracht verloren hadden. Met een zucht zouden we het verhaal uitlezen, menende dat wij — die niet zien dat wij allen mensen zijn wien pootgoed werd toevertrouwd — er gelukkig heel wat beter aan toe zijn dan de man in dit mistroostige verhaal. Wij zullen wellicht tegen elkaar zeggen: begrijp je waarom die verhalen tegenwoordig allemaal zo naargeestig zijn? Gemeenlijk komen wij dan niet verder dan de constatering dat wij nu eenmaal in een chaotische wereld leven, alle ordeningspogingen ten spijt. Wij willen niet zien dat de wijze waarop wij met de gestalten van het leven omgaan niet afwijkt van de bovengenoemde bollenkweker, zodat wij ons door de bereikte in-zicht teleurstelling op teleurstelling bereiden. Het is bijna ongeloofwaardig te zien hoe verbaasd wij dan zijn met de volstrekt onverwachte debâcle. Zouden wij niet verblind geweest zijn, horende doof en ziende blind, dan hadden wij het niet alleen zien aankomen, maar vooral: het niet zover laten komen, wij hadden een andere weg gevonden dan de doodlopende weg waarop wij ons nu bevinden.

Men versta dit niet als pessimisme; dit etiket is een doodoener; de diagnose „pokken” immers kan wel hoogst ernstig zijn, maar is op zichzelf geen uiting van pessimisme. Merkwaardig is ook dat wij onszelf er vaak voor moiten betrappen dat wij alleen, wanneer wij de pasklare oplossing weten, bereid zijn om de toestand ernstig of zorglijk te noemen. Wij kunnen echter niet claimen eerst „het middel” in handen te krijgen voor en aler wij de patiënt — die wij allen zelf zijn!, teméer, naarmate wij het minder weten willen! — durven ontmoeten en onze machteloosheid erkennen.

De onophoudelijke en toenemende onrust van onze samenleving-met-slogans kan bezwaarlijk het medicament zijn waarmede de zogeheten achtergebleven of onderontwikkelde gebieden genezen van hun noden. Zeker kan de lammelle de blinde bijstaan, en ongekeerd al evenzeer, maar het dwaze ligt niet in de bijstand, maar in de bewering van de één die zegt: ik ben gelukkig niet blind, want wat zou er van die arme bliksem terecht moeten komen als *ik* er niet was! De vraag echter is: wat zou er van de lamme en de blinde terecht komen als hun bestaan niet een zin had die — hoezeer ook verborgen achter hun tast- of gezichtscirkel — dat vallen en opstaan omsluit!

In-gewikkeld, ingesponnen is de mens geworden die zich meer en meer afhankelijk waant van uiterlijke, aantoonbare en manipuleerbare factoren, die steeds minder vertrouwen heeft in het innerlijk kompas dat het centrum van zijn uitrusting uitmaakt. Zo'n mens zal elk ander zoeken te overtuigen van de levensnoodzaak zich te voorzien van een nimmer eindigende reeks produkten en het die anderen kwalijk nemen wanneer zij daar niet voetstoots aan blijken te geloven. De problemen van deze wereld zijn niet de problemen van het kwantum, maar de opgave van de kwaliteit die de mens als mens eigen is. Zolang wij dit niet doorzien en aanvaarden met hart en ziel — cerebraal of ethisch-theoretisch aanvaarden voert immers tot een houding van academisch weten danwel tot een „zondagsgeloof” — zal de hulp, die wij aan de door ons als hulpbehoevend gedetermineerden verstrekken, er slechts toe

¹⁾ „De voortvluchtige mens in een geordende wereld” in „Ondergang en Verheffing”, Boucher 1962.

²⁾ Uitgave van Weidenfeld en Nicholson, ook leverbaar als pocketboek.

³⁾ F. Sierksma: „Testbeeld”. Uitgave van Oorschot, Amsterdam 1963.

voeren dat die anderen steeds veeleisender gaan worden en steeds meer gelijkenis gaan vertonen met ons, hetgeen wij hen kwalijk zullen nemen, totdat wij ten leste in de spiegel zullen kijken, en de afschuwelijke zielsdeformatie die wij onszelf en elkaar hebben aangedaan zullen zien.

Dàn zal het beeld van Zadkine, dat bij Rotterdams haven de armen ten hemel heft, ons aanspreken op gans andere wijze. Wij — de trotsen en zelfvervulden van weleer, die de wereld zoveel te bieden hadden, naar wij meenden — wij zullen dan beseffen hulpbehoevend te zijn. Wij zullen dan weten dat, tenzij er een nieuw hart in onze samenleving komt, deze in toenemende robotisering zal vergaan. Wij mogen vertrouwen dat de roep van de mens, die zijn nood zonder reserve belijdt, verhoord zal worden. Hoe dit zal geschieden valt buiten en vooral boven elke calculatie.

Terwijl elk mens op eigen wijze in volstrekte eenzaamheid deze ervaring moet doormaken — en eenzaam kunnen wij zijn ook als wij dagelijks zwaarwichtig confereren en heen en weer vliegen, met of zonder K.L.M. — zal de menselijke samenleving als geheel meer en meer de invloed

ondergaan van die tallozen die een overeenkomstige ervaring opdeden. In de verwording ligt oneindig meer wordingskans besloten dan het moraliserend of technisch oog vermag te taxeren.

Bij de ont-wikkeling die wij, tot stikkens toe ingesponnen mensen, moeten doormaken hoort ook de herkenning van de menselijke afkomst. Niet om zich te verheffen, maar alleen om de aangewezen plaats te kunnen vinden. In het verstaan van de Afkomst ligt de Toekomst van de mens; daarin en daardoor vervaagt elke onderscheiding die wij menen te kunnen aanbrengen, hetzij van ras, sexe of stand.

Wie, in zijn hunkering naar concreetheit van levensvoering, niet beseft dat juist het loslaten van hetgeen wij vasthouden, waaraan wij ons vastklampen, voorwaarde is voor verdergaan, grendelt zelf de deur waar hij voor staat. Wat wij nodig hebben is de moed het te wagen met de nood waarin wij geplaatst zijn en de zinvolheid te vermoeden van een gebeuren dat ons verstand te boven gaat. Indien wij niet terzijde blijven staan, maar simpelweg gaan, zullen wij veel dat nu nog gesloten is, leren verstaan!

Rotterdam.

R. FENTENER VAN VLISSINGEN.

RECENTE PUBLIKATIES

J. Tinbergen: *On the theory of economic policy. Contributions to economic analysis, no. 1.* Derde druk, N.V. Noord-Hollandsche Uitg. Mij., Amsterdam 1963, 88 blz., f. 6,50.

S. Rosen: *National income; its measurement, determination, and relation to public policy.* Holt, Rinehart and Winston, New York 1963, 454 blz., f. 33.

J. D. Mc.Donald: *Strategy in power, business and war.* Tweede druk. Norton, New York 1963, 128 blz., \$ 1,25 (paperback).

R. M. Highsmith: *Geography of commodity production.* Tweede druk. Lippincott, Philadelphia 1963, 515 blz., \$ 10.

C. F. Phillips Jr.: *Competition in the synthetic rubber industry.* Oxford University Press, Oxford, 296 blz., 60 sh.

C. I. Moore: *Managerial accounting.* South-Western, Cincinnati 1963, 694 blz., \$ 8.

Managerial long-range planning. Ed. G. A. Steiner. Mc. Graw-Hill, New York 1963, 334 blz., \$ 7,95.

S. H. Britt ed.: *Marketing, management and administrative action.* Mc.Graw-Hill, New York 1963, 772 blz., \$ 9,75.

J. A. Howard: *Marketing management; analysis and planning.* Herziene druk. Irwin Inc., Homewood Illinois 1963, 487 blz., \$ 10.

B. Lutz: *Die Aussagefähigkeit des Rechnungswesens. Wirtschaftswissenschaftliche Forschungen. Hochschule für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften, St. Gallen.* Polygrafischer Verlag, Zürich 1963, 237 blz., Zw. fr. 28.

Centraal Bureau voor de Statistiek: *Spaaronderzoek 1960. Deel 2. Resultaten met specificatie per spaarvorm.* Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zeist 1963, 117 blz., f. 9,75.

Resultaten van een steekproefonderzoek naar de besparingen in 1960 en het vermogen ultimo 1960 van de niet-zelfstandigen. De vier delen van deze publikatie betreffen achtereenvolgens „Algemene bijzonderheden” (w.o. definities, berekeningsmethoden, problemen van steekproefschattingen, standaardafwijkingen); macro-economische totalen; „Besparingen”, resp. „Het vermogen van de huishoudens van niet-zelfstandigen”.

In Deel I „Methodologische inleiding” werden de voorgeschiedenis van het onderzoek, de doelstellingen, de methoden van onderzoek, de toegepaste definities en het verloop van de enquêtes behandeld.

Centraal Bureau voor de Statistiek: *Inkomensverdeling 1959 en vermogensverdeling 1960.* Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zeist 1963, 156 blz., f. 11,75.

Deze publikatie, welke in het algemeen aansluit op de reeks van jaarstatistieken met vergaande detailleringen van de landelijke gegevens, bevat voor de eerste maal mededelingen naar grootteklassen van het zgn. „Besteedbaar inkomen” (vrijelijk te besteden na eliminatie van o.m. inkomstenbelasting en daarmee vergelijkbare heffingen op het inkomen).

Centraal Bureau voor de Statistiek: Statistiek der naamloze vennootschappen. Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zeist 1963, 58 blz., f. 5,50.

Uit de inhoud: Financiële resultaten van naamloze vennootschappen over 1960 (w.o. vermogensmutaties, toename kapitaal en reserve, vrijgestelde winst en uitgekeerd dividend, gemiddeld rendement van Nederlandse gewone aandelen); opgerichte en geliquideerde n.v.'s 1952-1961.

Centraal Bureau voor de Statistiek: Faillissementsstatistiek 1962. Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zeist 1963, 21 blz., f. 2,25.

Centraal Bureau voor de Statistiek: 13e Algemene volkstelling 31 mei 1960. Deel 7. Kerkelijke gezindte. B. Voornaamste cijfers per gemeente. Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zeist 1963, 93 blz., f. 9,25.

Na een landelijk overzicht volgt een groot aantal regionale indelingen naar provincie en gemeente. Enkele resultaten: de niet tot een kerkelijke gezindte behorende personen vormden in N.-Holland, Z.-Holland, Groningen en Friesland resp. 37, 23, 29 en 24 pCt. van de bevolking. Van de Nederlandse rooms-katholieken woonde bijna 50 pCt. in N.-Brabant en Limburg. De protestanten boekten de hoogste percentages in Drenthe (76,1), Friesland (67,8) en Zeeland (65,3).

B. Schippers en J. L. van Hedel: Aftrekposten bij de inkomsten- en vermogensbelasting. Editie 1964, 15e druk. Nederlandsche Uitgeversmij. N.V., Leiden 1964, 200 blz., f. 3,75.

In deze nieuwe editie hebben de schrijvers weer een aantal wijzigingen en aanvullingen aangebracht. De voornaamste veranderingen betreffen: 1. Enkele toevoegingen aan het hoofdstuk „Belastingbesparing door vooruitzien”; 2. Het opnemen van de volgende nieuwe hoofdstukken: a. „Aftrekposten bij de loonbelasting”, b. „Studerende kinderen”, c. „Aftrekposten door middel van met premieën en fiscale faciliteiten bevorderd sparen”, d. „Wat kost een vergeten aftrekpost?”; 3. De wijzigingen in de kinderaftrek en in de aftrek wegens ouderdom en invaliditeit en 4. Nieuwe jurisprudentie.

Dr. H. Commer: Leitfaden für europäische Märkte. 1963/64. Tweede onveranderde druk reeds verschenen. Uitg. August Lutzeyer, Baden-Baden 1963, 230 blz., DM 19,80.

Dit boek behandelt de „praktijk” problemen van de ondernemer, die geconfronteerd wordt met de E.E.G. Het heeft een bij uitstek pragmatische opzet en zou een E.E.G.-Baedeker genoemd kunnen worden. Met vermindering van theoretische bespiegelingen worden die aspecten van de E.E.G. behandeld, die relevant zijn voor het „praktisch” beleid van de ondernemer. Op bondige wijze wordt een beschrijving gegeven van vele zaken zoals deze zich in de verschillende landen voordoen. Hiertoe behoren de belangrijkste informatiebronnen (o.m. tijdschriften, informatiediensten, een overzicht van de kamers van koophandel, overheidsvoorlichtingsdiensten), marktonderzoek, invoeren uitvoerrechten, E.E.G.-kartelrecht, kredietmogelijkheden, belastingen, arbeidsmarktvaagstukken. In het deel „Erfahrungsbeispiele” wordt de feitelijke invloed op een groot aantal bedrijfstakken in een aantal landen behandeld. In een ander deel komen de praktische gevolgen van het E.E.G.-werkprogramma van de tweede etappe (1962-1966),

benevens een aantal E.E.G.-regelingen (o.m. terzake van vestigingsrecht, kredietmogelijkheden) aan de orde.

W. H. van Baarle en Mr. C. W. Zeylstra: Reclame, Principes en Praktijk. Deel I (verschijnt in twee, niet afzonderlijk verkrijgbare delen - deel II: ca. f. 28). H.E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1964, 362 blz., f. 30 geb.

Aanvankelijk werd van de uitgave van 1956 een herdruk beoogd. Gezien de vele veranderingen, vooral inzake marketing en technieken van marktonderzoek, is daarvan afgezien. Drs. B. van der Meer behandelde „Economisch-Statistisch Marktonderzoek”; Mevr. Dr. M. Zeldenrust-Noordanus verzorgde het hoofdstuk over „Psychologisch marktonderzoek”. Dat over „Layout, druk en reproductie” werd door Prof. Dr. G. E. Ovink geschreven.

De daaraan voorgaande hoofdstukken betreffen achter-eenvolgens Plaatsbepaling - Onderneming en marketing - Marketing mix en marketing plan - Reclameplan en reclamebudget - De reclamecampagne - Formulering van de reclameboodschap - Typen van reclameadvies - Van adverteerder tot service-bureau - Hoe functioneert het bureau?

S. Brouwer: Beurs en effectenhandel. Vierde, herziene en uitgebreide druk. J.H. de Bussy, Amsterdam 1964, 380 blz., f. 19,50.

Een belangrijke wijziging betreft die te Amsterdam bij de levering van effecten, door de toepassing van de effectenclearing. Verder is aandacht besteed aan een voor Nederland nieuwe soort van effecten, het converteerbare preferente aandeel en zijn besprekingen gewijd aan o.m. het veranderde karakter van de converteerbare obligatie, de dividendbetaling bij baisseposities, het einde van het rentegamma. Van een aantal wetsontwerpen is de essentie weergegeven, zoals die inzake herkapitalisatie, het tarief van de vennootschapsbelasting, de behandeling van het aanmerkelijk belang, de dividendbelasting, de heffing van inkomstenbelasting bij bijzondere vormen van obligaties, zoals rentespaarbrieven.

R. P. A. Smit: Productiebeheersing en levertijdbewaking. Serie „De moderne manager”. J. H. de Bussy, Amsterdam 1963, 128 blz., f. 8,90.

De opzet is om de manager in kort bestek een overzicht te bieden van de genoemde aspecten van het bedrijfsbeheer.

Drs. P. G. Ridder: Prijs en Overheid. Commentaar op de prijzenwet. Serie *Bedrijf en Recht*. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1963, 124 blz., f. 10,75.

De actuele betekenis van het onderwerp behoeft geen nadere toelichting. De ondernemer moet vandaag meer dan ooit kennis hebben van de prijzenwet.

Het hoofdstuk „Waarborgen voor het bedrijfsleven” handelt o.m. over beperkte duur en ontheffing van prijsvoorschriften, geheimhoudingsplicht, „Toezicht door de Staten-Generaal”, „Rechtsbescherming” (w.o. beroep tegen ontheffingsbesluiten, beroepsinstantie en beroepsprocedure, beroep tegen algemeen geldende beschikkingen) en over „Het horen van het bedrijfsleven”.

Hieraan gaan vooraf beschouwingen over „Het doel van de wet” (prijsbeleid in het verleden — als onderdeel van het algemeen-economisch beleid en in het kader van het streven naar economisch evenwicht) en over „De bevoegdheden van de overheid” (operatiegebied van de wet; prijsvoorschriften en voorschriften voor de administratie, w.o. over maximumprijzen).

Het hoofdstuk „Het prijsbeleid in de praktijk” stelt aan de orde het overleg met het bedrijfsleven, verhouding prijs- en mededingingsbeleid en de prijzenwet in het kader van het E.E.G.-verdrag. Een viertal bijlagen betreffen o.m. de tekst van de prijzenwet en de prijsvoorschriften ingevolge de prijzenwet.

Zoals bekend is inmiddels een herziening van de prijzenwet op stapel gezet. Hieraan wijdde de auteur een beschouwing in „E.-S.B.” van 12 februari jl.

Mr. E. Bloembergen: Modern Commissariaat. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1963, 113 blz., f. 9,75.

Voor evenwichtiger verhoudingen op het publiciteitsfront is het nu wel tijd voor een commissarisvisie op commissarissen. De auteur doet dat op onderhoudende wijze, waarbij hij zich evenwel vooral richt tot hen, die zich in praktijksituaties geplaatst zien, opdat zij zich de algemene achtergronden van de onderhavige functie beter realiseren. Daarbij komt vooral de middelgrote publieke N.V. naar voren.

Een greep uit de vele opvallende opmerkingen: *Interlocking directorates* (over en weer commissaris bij elkaar zijn): moet worden verworpen — Over de *vorming*: „jammer voor de ingenieurs dat zij zichzelf in het isolement van een Technische Hogeschool moeten ontwikkelen — Over de *bankier/commissaris*: „Een praktisch bezwaar is dat (zij) meestal een zeer groot aantal commissariaten vervullen, waarbij nog de eigenlijke bankiersfunctie gevoegd moet worden. Het is dan ook de vraag of hier steeds voldoende aandacht aan problemen kan worden gewijd, die niet direct het bankbelang raken” — Over de *vrouwelijke commissaris*: „De homogeniteit van het college van commissarissen zal in het algemeen niet bevorderd worden door de benoeming van een dame, terwijl de directie waarschijnlijk ook liever door andere ogen op de vingers gekeken wordt” — Over *vergaderfrequentie*: „Toch, zou in Nederland een grotere frequentie dan de nu gebruikelijke zijn aan te bevelen, bijv. eens per 2 à 3 maanden waarbij de mate van informatie in de tussentijd van grote betekenis is — Over een *eigen kamer* in de N.V.: niet gewenst — Over *tantièmes* (hoofdstuk 11): „Het is niet uitgesloten, geachte lezer, dat u het lezen van dit boekje aanvangt bij dit hoofdstuk” en „Evenzo zijn er de nodige gevallen waar de commissarisbeloning tientallen jaren niet werd herzien. Mag hier het woord „tantième-ronde” vallen? Of „achtergebleven sector”, om een geliefkoosde term uit de loonpolitiek te gebruiken?”.

Prof. Dr. J. E. Andriessen, Drs. S. Miedema en Prof. Dr. C. J. Oort: De sociaal-economische besturing van Nederland. Uitg. P. Noordhoff N.V., Groningen 1963, 240 blz., f. 9,50 ingen., f. 11,75 geb.

Wat zijn en doen „lichamen” als S.-E.R., P.B.O., Planbureau, C.S.W.V., N.V.V., N.K.V., E.E.G. enz. enz.? De auteurs beogen dergelijke vragen te beantwoorden door zich bezig te houden met het institutionele kader van het economisch leven en met de sociaal-economische stuurkunde: waar worden de economische beslissingen genomen, welke organisaties zijn daarmede belast en hoe komen zij tot hun besluitvorming. Zij geven een schema van het besturingsmechanisme en daarmede een aanvulling op het doorsnee economisch leerboek (dat poogt te verklaren hoe het stelsel werkt en welke impulsen daarvoor nodig zijn vanuit het besturingsapparaat). De auteurs willen aldus een brug slaan tussen de praktijk en het theoretisch handboek. Er wordt een zekere verwantschap geconstateerd met Prof.

Westrate's „De organisatie van het economisch leven”.

Achtereenvolgens wordt een beschrijving gegeven van de ondernemingen (rechtsvorm, combinaties en samenwerkingen (met medewerking van Drs. J. N. F. Bakker)); sociaal-economische belangenorganisaties; publiekrechtelijke bedrijfslichamen (door Dr. J. Groenendaal); de organisatie van de sociale verzekering (door Drs. E. A. Vermaas), de centrale overheid; de lagere overheden (door Dr. B. v. d. Land) en internationale organisaties (o.m. de E.E.G., de E.G.K.S., de Benelux, de O.E.S.O.).

Tot de beschreven sociaal-economische belangenorganisaties en hun activiteit behoren werknemersorganisaties, werkgeversorganisaties, organisaties van ondernemers in het midden- en kleinbedrijf; boeren- en tuindersorganisaties, benevens de samenwerking tussen deze belangenorganisaties (w.o. Stichting van de Arbeid). Over de centrale overheid komen o.m. doelstellingen en organen van het economisch beleid, de rijksbegroting, de conjunctuurpolitiek (w.o. het loon- en prijsbeleid!) en de structuurpolitiek (economische groei) aan de orde.

Interessant is ook het hoofdstuk over de typering van de vaderlandse economische orde. Duidelijk betreft het hier een tussenvorm tussen een centraal geleide volkshuishouding en een volstrekt vrije marktform. Doch wat voor tussenvorm? De auteurs vonden elementen van een „économie orientée”, een corporatieve staat en van een „économie concertée”.

Ongetwijfeld is het boek van nut voor allen, die behoefte hebben aan enig inzicht in de ingewikkelde hedendaagse samenleving. Met het schema van het besturingsmechanisme worden niet alleen *formele* aspecten behandeld. Toch is er meer ruimte voor en behoefte aan een behandeling van het *informele*, feitelijke functioneren. Een proeve van een informele aanpak is Prof. Hartogs artikel „Politieke aspecten van de economische politiek” in „E.-S.B.” van 26 februari 1963.

Prof. Dr. J. A. A. van Doorn: Sociale ongelijkheid en sociaal beleid. Arbeiders en employés in onderneming en maatschappij. Erven J. Bijleveld, Utrecht 1963, 200 blz., f. 8,90 (paperback).

In het voorwoord van deze eerste uitgave in de serie „Sociologie en samenleving” constateert de auteur dat de denkbeelden over de samenleving vaak langzamer veranderen dan de maatschappij zelf. De intocht van grote aantallen employés, beampten, hoofdarbeiders heeft het bekende schema „kapitaal en arbeid” onbruikbaar gemaakt. Merendeels in uitvoerende functies werkzaam, versterkt hun overeenkomst met de arbeiders niet zelden hun distantiezucht. De maatschappelijke plaatsbepaling van hoofd- en handarbeiders is geen uitsluitende academische kwestie, doch vooral een knellend sociaal vraagstuk. Bedrijfs-, vakbonds-, onderwijsbeleid zijn in het geding. Achter de actuele vraagstukken komt de principiële vraag — de kern van ons sociaal-economisch bestel rakend — van de rechtvaardiging van maatschappelijke ongelijkheid aan de orde.

In deze vergelijkende analyse van de sociale posities van arbeiders en employés legt de auteur het accent zeer sterk op het bedrijfsleven en op de lagere employés, naast de arbeiders. De opbouw van de studie sluit aan bij de onderstaande vierdelige algemene vraagstelling.

1. De ontwikkeling van hand- en hoofdarbeid — de gevolgen hiervan voor de sociale posities van betrokkenen, vooral in hun onderlinge sociale relaties.

2. De evolutie van de maatschappelijke omstandigheden

van arbeiders en employés en de consequenties daarvan voor de maatschappelijke positie van beide groeperingen.

3. Interpretatie van de resultaten van de analyse in sociologische termen.

4. Welk beleid — bedrijfsbeleid en sociale politiek — vloeit voort uit analyse en interpretatie?

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Niettegenstaande het saldo der banken volgens de op 9 maart opgemaakte weekstaat van De Nederlandsche Bank f. 183,5 mln. bedroeg, hetgeen een niet onbevredigende marge betekende ten opzichte van de verplichte reserve uit hoofde van de kredietrestrictie, stegen tegelijkertijd de van de Centrale Bank opgenomen voorschotten met ruim f. 30 mln. Dit laatste wijst op spanningen, die zich dan ook in de hoogte van de daggeldrente weerspiegelen. In de afgelopen week verscherpte zich de situatie. Op 10 maart werd de callrente met $\frac{1}{2}$ pCt. tot 3 pCt. verhoogd, een stijging die niet vaak voorkomt en een niveau, dat voor de markt voor daggeldleningen hoog is. Wel komt Pasen in zicht en deze dagen gaan altijd gepaard met een grote behoefte aan bankpapier. Dat de invloed hiervan reeds thans zou worden gevoeld is niet waarschijnlijk. De daling van de bankpapiercirculatie bevestigt dit.

Kapitaalmarkt.

Het was uiteraard bekend, dat het restant van de 3 pCt. staatslening 1962-1964 op 1 juni a.s. zou vervallen. Het merkwaardige van deze lening is, dat door de vaste aflossingsdatum dit papier vrijwel geheel tot geldmarktpapier was gerijpt. Bij andere leningen gebeurt dit slechts met een veel kleiner bedrag. De aflossing betreft f. 305,4 mln. De verplichting tot aflossing komt voor de schatkist met het oog op de rente-ontwikkeling niet op een bijster gunstig tijdstip. Misschien is dat de reden, dat de Minister van Financiën niet tot 1 juni wacht, maar reeds op 15 april wil gaan aflossen.

Twee nieuwe staatsleningen zullen worden uitgegeven, nl. een 10-jarige $4\frac{1}{2}$ pCt. lening tegen 99 pCt. en een 30-jarige lening tegen 100 pCt. De Minister wil klaarblijkelijk tegemoet komen aan de gevarieerde behoefte bij de beleggers, waarbij hij er wellicht ook op rekent, dat de huidige bezitters van de 3 pCt. lening, voor een deel de banken die spaargelden hebben te beleggen, ook geïnteresseerd zijn. Toch lijkt het mogelijk, dat de keus van de beleggers overwegend naar het 5 pCt. rentetype zal uitgaan. Het geboden rendement past zich goed aan bij de huidige marktsituatie, waar voor langlopende staatsleningen een effectief rendement van 4,74 pCt. geldt.

Tegenover deze tegenvaller staat dat de Minister optimistisch is gestemd ten aanzien van het in 1964 op de kapitaalmarkt te financieren kastekort. In plaats van f. 1 mrd.

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en evenwichtig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiter-aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

E.-S.B. 18-3-1964

NMB

NEDERLANDSCHE MIDDENSTANDBANK N.V.

gevestigd te Amsterdam

UITGIFTE

van

nominaal f. 10.000.000,- gewone aandelen aan toonder

in bewijzen van 1, 2, 10 of 20 aandelen van f. 50,-

(waarvan f. 3.985.400,- nominaal op inschrijvingsvoorwaarden is geplaatst bij de Staat der Nederlanden) ten volle delende in de winst over het boekjaar 1964 en volgende jaren.

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op nominaal

f. 6.014.600,- gewone aandelen

openstelt, uitsluitend voor houders van claims van gewone aandelen op

DONDERDAG 26 MAART 1964

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 160 %

bij haar kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, op de voorwaarden van het prospectus d.d. 16 maart 1964.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

Amsterdam, 16 maart 1964

NEDERLANDSCHE MIDDENSTANDBANK N.V.

zal dit naar raming f. 400 mln. worden. De sinds het opstellen van de begroting plaats gehad hebbende inflatoire bewegingen blijken zeer ten gunste van de schatkist te zullen werken. Een geringer beroep op de kapitaalmarkt uit hoofde van het kasstekort is te verwachten. De liquiditeitspositie van de economie in het geheel wordt echter niet beïnvloed.

De Hollandsche Bank-Unie gaat haar basis versterken door certificaten van aandelen tot een bedrag van f. 10 mln. uit te geven tegen 150 pCt. Het aandelenkapitaal van een bank heeft vrijwel geheel een garantiefunctie tegenover crediteuren. In feite behoort deze functie toe te vallen, zo althans is de Europese praktijk, aan de stille reserve. Dit neemt niet weg, dat bij uitbreiding van zaken een geleidelijke aangroei van eigen middelen en daaronder van het kapitaal op de een of andere dag toch zal moeten volgen. Men kan het kapitaal uit de balans immers niet wegdenken. Niemand zal exact kunnen aangeven hoe groot in verhouding tot bijv. het balanstotaal de eigen middelen zouden moeten zijn.

De emissie-activiteit in februari is zeer beperkt gebleven. De overheid, zowel de centrale als de lagere, liet geheel verstek gaan. De private sector nam slechts f. 9,4 mln. obligaties en f. 4,8 mln. aandelen op. Tegenover deze f. 14,2 mln. stonden f. 7,2 mln. aflossingen, zodat het nettoberoep op de publieke markt zich tot f. 7 mln. beperkte. Toch hoort men niet van financieringsmoeilijkheden bij het bedrijfsleven.

N.V. PHILIPS' COMPUTER INDUSTRIE APELDOORN

In het kader van de opbouw van onze jonge industrie zouden wij gaarne in contact treden met een

administratieve medewerker

Onze gedachten gaan hierbij uit naar iemand in het bezit van het diploma S.P.D. of M.O. Boekhouden resp. gevorderde N.I.V.A.-student, met praktijkervaring in een zelfstandige functie.
Leeftijd: 28-35 jaar.

Zijn taak zal onder meer omvatten:

- het tot ontwikkeling brengen van een moderne industriële administratie
- het uitvoeren van bedrijfseconomisch onderzoekswerk.

Het is de bedoeling deze medewerker de gelegenheid te geven zich in andere vestigingen van ons concern te oriënteren omtrent de taakopvatting van de leiding van de administratie.

Huisvestingsproblemen zijn binnen redelijke termijn oplosbaar.

Brieven onder nr. ESB 6408 te richten aan N.V. Philips' Computer Industrie, Sociale Dienst, Postbus 245, Apeldoorn.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1963
Algemeen	392
Intern. concerns	548
Industrie	341
Scheepvaart	153
Banken	232
Handel enz.	165

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 147,50 a)
Philips G.B.	f. 148,30
Unilever	f. 138,90
Expl. Mij. Scheveningen	398
A.K.U.	526
Hoogovens, n.r.c.	564½
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	775

H. & L. 1964	6 mrt. 1964	13 mrt. 1964
419 — 394	401	404
592 — 553	568	569
356 — 340	342	345
161 — 153	154	155
249 — 232	235	240
172 — 164	164	166

f. 155,20	f. 152,90
f. 146,80	f. 151,20
f. 142,50	f. 142,30
360	359
529½	528
620	626
844½	859½

	30 dec. 1963	6 mrt. 1964	13 mrt. 1964
Nationale-Nederlanden, c	870	909½	925
Zwanenberg-Organon	900	955	965
Robeco	f. 227	f. 236	f. 237
New York.			
Dow Jones Industrials	760	806	816
Restestand.			
Langl. staatsobl. b)	4,71	4,74	4,84
Aand.: internationalen b)	3,15 c)	3,06	
lokalen b)	3,66 c)	3,57	
Disconto driemaands schatkist- papier	2½	2½	

a) Geocorrigeerd in verband met bonus.

b) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

c) 19 december 1963.

C. D. JONGMAN.

**WAT
WAS HET
OOK
WEER?**

n+d

Iedereen kent dit gebrekkige hulpmiddel om de mens er aan te herinneren dat hij iets moet doen. Er staan hem echter betere middelen ter beschikking die niet alleen alles perfect onthouden, maar ook de daaruit voortvloeiende werkzaamheden onvoorstelbaar snel en accuraat uitvoeren: BULL machines! Al naar de eisen van uw bedrijf

staan u ten dienste BULL ponskaartenmachines en computers, waaronder de GAMMA 10 „Compact”, de GAMMA 30 en de GAMMA 40.

In al deze BULL machines, elk naar hun mogelijkheden, is het „plafond” van de hedendaagse wetenschappelijke ontwikkeling verwezenlijkt.

Bull

DIENT DE VOORUITGANG

BULL Nederland, Vliegtuigstraat 26, Amsterdam-W., tel. (020) 18 65 55

Unilever n.v. zoekt

voor haar afdeling accountants
controle een **Drs. Economie**
die zich voorbereidt op de
accountants-examens of een
toekomstig N.I.v.A.-
accountant die met zijn studie
reeds vergevorderd is.

Onze voorkeur gaat uit naar iemand, die

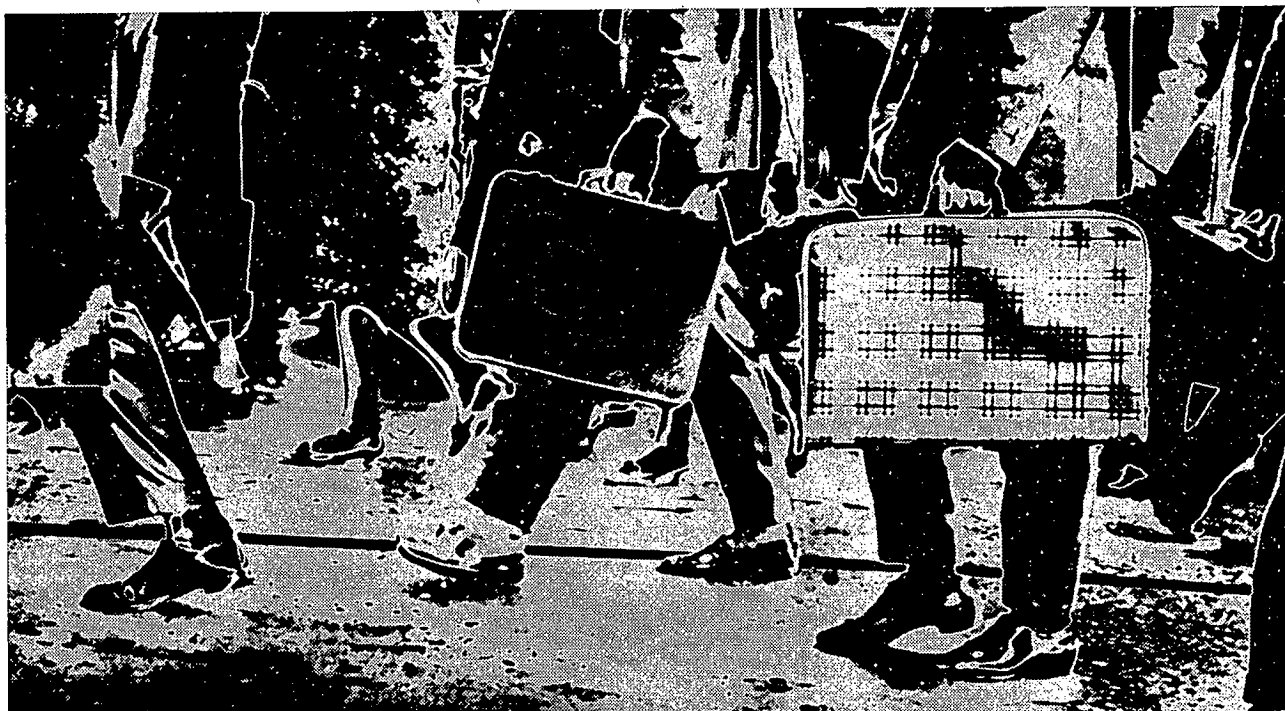
- beschikt over praktische ervaring.
- belangstelling heeft voor de bedrijfseconomische en administratieve problematiek bij industriële bedrijven.
- tevens de ambitie heeft om zich verder te ontwikkelen voor de mogelijke vervulling van een hogere leidinggevende functie of een andere belangrijke staffunctie in binnen- of buitenland.
- ten hoogste 30 jaar is.

Wij zijn gaarne bereid hen die belangstelling hebben voor deze functie uitvoerig in te lichten, zowel over de functie zelf als over de toekomstmogelijkheden alvorens zij eventueel tot een sollicitatie overgaan.

Het verdient aanbeveling van te voren een afspraak te maken.

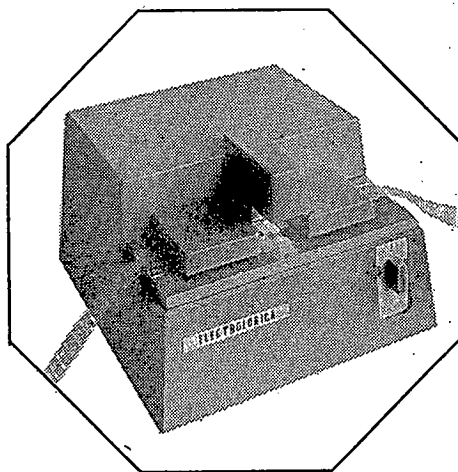
Aanvragen om inlichtingen zowel als schriftelijke sollicitaties te richten aan: UNILEVER N.V. t.a.v. Hoofd Afdeling Personeelsvoorziening, Postbus 760, Rotterdam (tel. 010 - 11 44 00 toestel 329) onder vermelding van nummer 706.

UP 122.4k.210

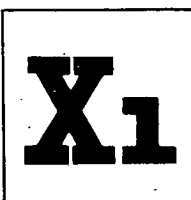
EEN TOEPASSING VAN DE NEDERLANDSE COMPUTER

X1

N.V. ELECTROLOGICA

Stadhoudersplantsoen 214
Postbus 207
's-Gravenhage
tel. 070 - 514641

KLASSE	X	II	III	IV
1	32	252	2691	66
	88	511	4017	45
2	32	1100	312	91
	66	1830	906	116
3	1	-	3	2
	14	-	6	6
4	3	11	28	2
	13	16	135	7
5	35	115	324	14
	75	318	618	
6	2	14		
	7			

Met haar nieuwe ponsbandlezer EL 1000 heeft Electrologica een uiterst snel en betrouwbaar invoerorgaan voor haar elektronische reken- en administratiemachine ontwikkeld. Een voorbeeld van zijn nut: Een grote gemeente in ons land legt voor iedere hotelgast ● HET HOTELNUMMER ● DE DAGEN VAN AANKOMST EN VERTREK ● HET LAND VAN HERKOMST in 10 symbolen in ponsband vast. De EL 1000 leest in één seconde de ponsingen voor 80 hotelgasten.

De X1, die in één seconde 15000 optellingen kan uitvoeren, telt het aantal gasten en overnachtingen. Zij rangschikt deze naar landen van herkomst en hotelklassen. Alle telresultaten drukt zij in een staat af.

Een simpel voorbeeld, maar.....
OOK U KUNT VOOR EEN GOEDE BEDRIJFSVOERING NIET ZONDER STATISTIEKEN (ook al hebt u zelf geen X1). PONSBANDEN - DIE WEINIG KOSTEN - WORDEN IN STEEDS MEER ADMINISTRATIES TOEGEPAST.

De EL 1000 leest in een seconde 1000 symbolen in 5-, 7- of 8-gats ponsband en brengt de op volle snelheid - 2.5 m/sec. - lopende band binnen 2 mm tot stilstand.

KWANTITEIT of KWALITEIT?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op, door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

★

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

★

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

STAAT DER NEDERLANDEN

Het Ministerie van Financiën deelt mede dat krachtens de Leningwet 1963 (Stb.nr. 124) ter conversie van de op 15 april 1964 aflosbaar gestelde 3% Nederlandse Staatslening per 1962-64 en ter consolidatie van vlottende schuld tot uitgifte wordt overgegaan van twee, hieronder nader omschreven, Nederlandse Staatsleningen.

4¹/₂ PCT. LENING 1964

Bedrag der lening vast te stellen na sluiting der inschrijving.

Koers van uitgifte 99%

Schuldbewijzen aan toonder groot nominaal f. 10.000, f. 1.000 en f. 100. Schuldregisterinschrijvingen groot tenminste f. 100.000.

Looptijd ten hoogste 10 jaren

Delging in 10 gelijke jaarlijkse termijnen. Eerste aflossing op 15 april 1965; vervroegde gedeeltelijke of algehele delging niet toegestaan. Jaarcoupons per 15 april.

5 PCT. LENING 1964

Bedrag der lening vast te stellen na sluiting der inschrijving.

Koers van uitgifte 100%

Schuldbewijzen aan toonder groot nominaal f. 1.000 en f. 100. Schuldregisterinschrijvingen groot tenminste f. 100.000.

Looptijd ten hoogste 30 jaren

Delging in 30 jaarlijkse termijnen, afwisselend 3%, 4% en 3% per jaar, zodat telkens in drie opeenvolgende jaren 10% van de lening wordt afgelost. Eerste aflossing op 15 april 1965; vervroegde gedeeltelijke of algehele delging de eerste tien jaren niet toegestaan. Jaarcoupons per 15 april.

RECHT VAN VOORKEUR

Voor houders van schuldbewijzen/schuldregisterinschrijvingen van de 3% Nederlandse Staatslening per 1962-64 bestaat recht van voorkeur op beide leningen.

INSCHRIJVING

op 25 maart 1964 van 9-16 uur

bij het Agentschap van het Ministerie van Financiën te Amsterdam, uitsluitend door bemiddeling van de leden van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam, de Vereeniging van Effectenhandelaren te Rotterdam of van de Bond voor den Geld- en Effectenhandel in de Provincie te 's-Gravenhage.

Aanvragen tot inschrijving moeten zo tijdig worden opgegeven, dat zij door de Bank of Commissionair op de inschrijvingsdag vóór 16 uur kunnen worden ingediend bij het Agentschap.

STORTING

op 15 april 1964 vóór 12.30 uur

bij de Nederlandsche Bank te Amsterdam.